

Využití edukačních pomůcek ve festivalovém prostředí

BcA. Kristýna Bartoníková

Diplomová práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací
Arts Management

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: BcA. Kristýna Bartoníková
Osobní číslo: K20526
Studijní program: N0288P310001 Arts Management
Forma studia: Prezenční
Téma práce: Využití edukačních pomůcek ve festivalovém prostředí

Zásady pro vypracování

1. Rešerše inspiračních zdrojů vztahující se k tématu využití edukačních pomůcek ve festivalovém prostředí
2. Vlastní analýza poznatků pro následnou práci: využití edukačních pomůcek na Hefaistonu
3. Variantní návrhy řešení
4. Postup zpracování vybrané varianty řešení

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Galerijní a muzejní edukace ...: vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a Galerie Rudolfinum v .. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, [2012]-. ISBN 978-80-7290-535-5.
LAPÁČEK, Jiří, Jan LAURO, Lubor MALOŇ a Zdeněk SCHENK. *Hrad Helfštýn: strážce Moravské brány*. Přerov: Muzeum Komenského v Přerově, 2020. ISBN 978-80-87190-55-5.
ŠOBÁŇOVÁ, Petra a Michaela JOHNOVÁ ČAPKOVÁ. *Plánování edukačních aktivit v muzeu: od strategického plánu k přípravě edukačního programu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. ISBN 978-80-244-4626-4.
ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Useful symbiosis: science, technology, art & art education*. Olomouc: Palacký University Olomouc, 2016. ISBN 978-80-244-4853-4.

Vedoucí diplomové práce: **MgA. Romana Veselá, Ph.D.**
Arts Management

Datum zadání diplomové práce: **1. prosince 2021**

Termín odevzdání diplomové práce: **20. května 2022**

Mgr. Josef Kocourek, Ph.D.
děkan

MgA. Romana Veselá, Ph.D.
vedoucí ateliéru

Ve Zlíně dne 1. prosince 2021

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ / DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- bakalářská/diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému a bude dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou/diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou/diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské/diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům;
- pokud je výstupem bakalářské/diplomové práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji, že:

- jsem na bakalářské/diplomové práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně dne: 28.4.2022

Jméno a příjmení studenta: KRISTÝNA BARTONÍKOVÁ
.....
podpis studenta

ABSTRAKT

Diplomová práce na téma Využití edukačních pomůcek ve festivalovém prostředí vychází z oblasti muzejní pedagogiky. Práce se zabývá mezinárodním setkáním uměleckých kovářů s názvem Hefaiston na hradě Helfštýně a možném využití edukačního listu/samoobslužného listu pro děti ve věkové kategorii 4 až 10 let. Samoobslužný sešit by se po festivalu mohl dále využívat při návštěvě hradu. V teoretické části se věnuji zkoumání historie hradu, akcím, které se na hradě konají. Tyto poznatky propojuji s edukační teorií pro tvorbu listu. Dále definuji různá rizika při tvorbě, a co je důležité dodržovat.

Klíčová slova:

Samoobslužný list, edukace, edukační pomůcky, pedagogika, zprostředkování řemesla a historie, sympozium, Helfštýn, Hefaiston

ABSTRACT

The diploma thesis on the topic of the use of educational tools in the festival environment is based on the field of museum pedagogy. The thesis deals with an international meeting of artistic blacksmiths called Hefaiston at Helfštýn Castle and the possible use of an educational sheet / self-service sheet for children in the age category of 4 to 10 years. The self-service workbook could be used after the festival when visiting the castle. In the theoretical part, I examine the history of the castle, the events that take place at the castle. I connect this knowledge with the educational theory for sheet creation. I also define the various risks involved in creating and what is important to follow.

Keywords:

Self-service letter, education, tolls of education, pedagogy, mediation of craft and history, symposium, Helfštýn, Hefaiston

Za vedení diplomové práce bych chtěla poděkovat MgA. Romaně Veselé, Ph.D. Také bych zde ráda poděkovala MgA. Martinu Čadovi za čas věnovaný konzultacím a užitečným radám při tvorbě samoobslužného sešitu. Dále také Ing. Evě Švirákové, Ph.D. za podporu a konzultace. Mgr. Janě Trtíkové děkuji za zasvěcení do lektorské činnosti v Muzeu Komenského v Přerově. Děkuji své rodině za rady a všestrannou podporu.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 HELFŠTÝN	11
1.1 HISTORIE.....	11
1.1.1 Zajímavosti.....	14
1.2 RENESANČNÍ PALÁC ZÁCHRANA TORZA	15
1.3 POVĚSTI	17
1.3.1 O zelené paní.....	17
1.3.2 O čertově studni	18
1.3.3 Planá hrušeň	18
1.3.4 Erbovní pověsti	18
1.4 FESTIVALY NA HRADĚ	19
1.5 HEFAISTON.....	21
1.6 DOBROVOLNÍCI NA HRADĚ	23
2 EDUKACE	24
2.1 SEZNAMOVÁNÍ ŽÁKŮ S UMĚNÍM PŘED VZNIKEM SAMOTNÉHO OBORU EDUKACE.....	24
2.2 ZÁKLADNÍ POJMY EDUKACE	25
2.3 VZNIK ZÁŽITKOVÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE	25
2.4 UMĚNÍ PRO VEŘEJNOST	25
2.4.1 Proč je umění pro děti důležité.....	26
2.5 PLÁNOVÁNÍ EDUKAČNÍCH AKTIVIT.....	27
2.6 METODY EDUKAČNÍCH PROGRAMŮ	30
2.6.1 Teoretické programy	30
2.6.2 Praktické programy	31
2.6.3 Další materiály k animačním programům / edukaci	32
2.6.4 Jaký je rozdíl mezi samoobslužným listem a pracovním listem	32
2.6.5 Tvorba pracovních listů.....	33
2.6.6 Rizika při tvorbě pracovních listů.....	34
2.6.7 Jak tvořit pracovní listy	35
2.6.8 Příklady edukačních listů	36
3 VOLBA BAREV	42
3.1 DĚTI A BARVY	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	44
4 SAMOOSLUŽNÉ LISTY PRO FESTIVAL HEFAISTON	45
4.1 FORMÁT SAMOOSLUŽNÉHO LISTU	45
4.2 VAZBA	45

4.3	PAPÍR PRO SAMOOBSLUŽNÝ LIST	46
4.4	VÝBĚR OKRUHŮ PRO SAMOOBSLUŽNÝ LIST	47
4.5	POTŘEBY K SAMOOBSLUŽNÉMU LISTU	47
4.6	GRAFIKA PRO SAMOOBSLUŽNÝ LIST	48
4.7	BYLI BY NÁVŠTĚVNÍCI OCHOTNI ZAPLATIT ZA SAMOOBSLUŽNÝ LIST?.....	49
4.8	TVORBA PRACOVNÍHO LISTU	50
4.8.1	Využití barev	52
4.9	POPIS OBSAHU SAMOOBSLUŽNÉHO LISTU	52
4.9.1	Popis stran samoobslužného listu.....	53
4.9.2	Shrnutí proč tento pracovní list dělám / smysl práce	58
4.10	CENA/KALKULACE SAMOOBSLUŽNÉHO LISTU/SEŠITU.....	58
4.11	TESTOVÁNÍ SAMOOBSLUŽNÉHO LISTU	59
4.11.1	Jak děti k sešitu přistupovaly	59
4.11.2	Které části děti bavily.....	63
4.11.3	Které části byly těžké nebo nepochopené	63
4.11.4	Vymalovaly si sešit?	64
4.11.5	Výhody samoobslužného sešitu	64
4.11.6	Shrnutí samoobslužného sešitu	65
4.11.7	Další možné využití samoobslužného sešitu.....	66
ZÁVĚR		67
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		68
SEZNAM POUŽITÝCH ON-LINE ZDROJŮ.....		70
SEZNAM NEBUBLIKOVANÝCH ZDROJŮ		72
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....		73
SEZNAM OBRÁZKŮ		74
SEZNAM PŘÍLOH.....		75

ÚVOD

Diplomová práce na téma Využití edukačních pomůcek ve festivalovém prostředí vychází ze zkoumání muzejní pedagogiky a animace a možnosti využití této formy ve festivalovém prostředí, konkrétně na kovářském festivalu Hefaiston. Cíl diplomové práce je návrh samoobslužného listu v jiném prostředí než muzejním či školském. Samoobslužný list, který vznikne jako projekt mé diplomové práce, si může Hrad Helfštýn nadále ponechat i pro edukační účely mimo termín konání festivalu.

Pro větší přiblížení kovářského umění a historii hradu, jsem si zvolila tvorbu samoobslužného listu, z toho důvodu, že festival navštěvují i rodiny s dětmi ale je dobré děti více zabavit a proto jim nabídnout i něco navíc. List bude mít několik stanovišť přímo na hradě. Mohou ho využít mladší děti od 4 let s doprovodem dospělé osoby a to například s rodiči nebo prarodiči.

Děti jsou hravé a je dobré je vzdělávat v umění a historii. Listy ožíví jejich návštěvu hradu a mohou si odnést více vědomostí.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HELFŠTÝN

Hrad Helfštýn se nachází nad údolím Moravské brány nedaleko Lipníku nad Bečvou. Hrad je postaven v gotickém a renesančním slohu. Současný provozovatel hradu je muzeum Komenského v Přerově, příspěvková organizace zřizována Olomouckým krajem. Kastelán hradu je t.č. Bc. Jan Lauro. Od roku 1963 je Helfštýn chráněn jako kulturní památka České republiky.

1.1 Historie

Hrad vznikl v poslední čtvrtině 13. století. To víme díky zmínce o hradu v olomouckých zemských deskách z roku 1348 (Lapáček, 2020).

Bohuš z Drahotuš v polovině 13. století dostal výsluhu, kterou bylo území Moravské brány. Domníváme se, že je možné, že došlo k výstavbě hradu s názvem Drahotuš.

Historie Helfštýna se odvíjí od historie Lipníka, v rámci níž evidujeme o hradu několik zmínek. V první polovině 13. století je zde například zmínka o pánu Ctiboru de Lipnich. Další zmínka patří ke konci 13. století, kdy Václáv II. zastavil Oldřichovi z Jindřichova Hradce hrad Broumov, Uherský Brod, Lipník a další jeho části. Poslední zmínka je až v první polovině 14. století.

Podle knihy Hrad Helfštýn (Lapáček, 2020) spadá vznik hradu pod první polovinu 14. století, zde žili páni z Drahotuš. Byli to čtyři bratři, kteří dědili majetek. Jedné části se však zmocnil loupeživý rytíř Friduš z Linavy, a na části pozemku vybudoval hrad. Říká se, že využíval polohu hradu jako základny pro svá loupežná tažení. Friduš posléze o hrad přišel (není známo jakým způsobem). Hrad se nacházel na nejvyšším místě současné stavby, kterým je dnes místo v severozápadní části krátkého křídla.

V první polovině 14. století se vlastníkem stal pán Vok z Kravař. Kravařové vlastnili Helfštýn přes sto let. Za panování tohoto rodu se začalo s přestavbou hradu na pevnost v gotickém slohu. Věnovali se především fortifikaci (fortifikace=opevnění). Lacek z Kravař zde nechal vybudovat i kapli, kvůli tomu, že jako první z rodu hrad osídlil. O Kravařích je známo, že byli spojenci husitského hnutí: „*Lackovy zásluhy o šíření husitské ideologie na Moravě zdůraznil i autor protihusitského veršovaného pamfletu, zachovaného v přepisu Starých letopisů českých.*“ (Muzeum Komenského v Přerově, p.o., [2020]a).

Za doby vlastnictví hradu Lackem z Kravař, se na hradě odehrávalo množství velkých stavebních úprav (Lapáček, 2020). Hrad se tak stal gotickou pevností. Tento rod řešil převážně opevnění. K opevnění přidali kamennou zeď s baštami (věžový obranný prvek) a nad vchod dali postavit věž s padacím mostem. (Muzeum Komenského v Přerově, p.o., [2020]a). Lacke také nechal vybudovat nové hradní křídlo podélného typu, palác a zmiňovanou hradní kapli. Po Lackově smrti připadlo panství jeho příbuznému Petru Strážnickému z Kravař. Protože odmítal Zikmundovu vládu, nechal vladař vydrancovat část Petrova majetku a Petr se poté vzdal. Později, za vlastnictví Přemka Opavského, byl hrad nejdůležitější díky své poloze tím, že umožňoval střežit místní cestu do Slezska. Hrad byl nakonec opět navrácen Kravařům, ale poslední z Kravařů na Helfštýně (kterým byl Jiří z Kravař) hrad prodal i s okolními vesnicemi, a to pánu Vokovi ze Sovince. (Lapáček, 2020)

Funkce hradu byla své doby využívána spíše v boji o území. V době kdy byl u moci Vok ze Sovince, byl hrad dodatečně opevněn příkopem, obklopem z obou stran vysokými zdmi. Hrad tak získal dvojnásobnou rozlohu. U vnější hradby vznikl barbakán (barbakán = fortifikační prvek pro lepší obranu). Vokovi se však jeho plány s Helfštýnem nepodařily uskutečnit, a tak Helfštýn a vše, co k němu patřilo, (Staměřice, Týn, Lhotu, Hlinsko, Radotín a další) prodal Kostkům z Postupic. Navíc přidal také město Lipník, ves Osek, ves Loučka, Kozlov, Slavkov, Výkleky, Lazníky a další.

Za Albrechta Kostky byla vybudována dvojitá věž a vevnitř hradu opět zvětšeno opevnění. Kostkové patřili k velice vlivnému rodu. Uherský král Matyáš se přesto rozhodl, že potáhne Helfštýn dobýt. Ví se, že byl hrad poškozen, ale zřejmě dobyt nebyl. Albrechta Kostku nicméně dluhy donutily hrad prodat, a to Vilémovi z Pernštějna. Napřed prodal přímo Helfštýn, posléze i Přerov a Hranice.

Vilém z Pernštějna ihned započal s přestavbou hradního areálu, aby zde mohl v případě potřeby umístit své vojáky. Opevnění bylo přizpůsobeno tak, aby nepodlehlo dobývání palebnými zbraněmi. Syn Viléma z Pernštějna nechal vystavět širokou hradbu (tzv. štítovou zeď). Pernštějní také hradní palác nechali přestavět z pozdně gotického slohu na renesanční (což mělo sloužit lepší reprezentaci hradu). Vratislav a Jaroslav z Pernštějna nicméně prodali panství dál, tentokrát Půtovi z Ludanic, šlechticovi původem ze Slovenska. Půta narozdíl od předchozích majitelů učinil Helfštýn jeho sídlem. Po jeho smrti nastoupil syn Václav. Ludanicové však na Helfštýně také nepobyli příliš dlouho. Po

Václavově smrti zdělila panství dcera Kateřina, která měla v té době pouze pět let. Její poručník většinu jejího majetku rozprodal.

Kateřina se provdala za Petra Voka z Rožmberka a tím se Helfštýn dostal zpět do vlastnictví velkého rodu. Helfštýn v té době patřil k největším panstvím na Moravě. Vykonávali se zde jak politická, tak soudní i finanční rozhodnutí. Za tyto funkce odpovídal vysoce postavený úředník, konkrétně purkrabí (správce hradu, zástupce šlechty nebo vlastníka hradu tzv. feudála). Zajímavostí je i to, že hrad sloužil jako věznice pro syna Lorence Vajspurgera, který je znám svým rozverným stylem života.

Petr Vok se na Helfštýně věnoval převážně zvelebování paláce. Bohužel byl však hrad daleko a Petr Vok se rozhodl snížit zadlužení tím, že nechal Helfštýn prodat Hynkovi staršímu Bruntálskému z Vrbna. Tento rod na Helfštýně udělal velké změny, zejména co se vnějšího vzhledu hradu týká. Nechal snížit podlaží a zmenšit okna v pozdně renesančním slohu. Poslední pán z Vrbna byl Jiří. Jiří se zapojil do stavovského povstání, byl zatčen a převezen na Špilberk. Jeho majetek přešel na kardinála Františka z Ditrichštejna, který si statky vyprosil od císaře. Na Helfštýn posléze vpadli Valaši, v čele s Janem Adamem z Víckova, a císařští vojáci vydali hrad bez boje. Jan Adam chtěl napadnout a obsadit i Lipník ale měšťanstvo ho přijalo. Valaši nicméně Helfštýn vyrabovali. Po vyhnání Jana Adama z Helfštýna obsadil hrad hejtman Khynig od císařského regimentu Collaltova. Vojáci na hradě zůstali až do konce Třicetileté války, kdy byl hrad předán zpět do rukou Ditrichštejna. Helfštýn se ale ukázal jako skvělá pevnost pro vojenské využití. Ditrichštejni neprojevovali zájem o další využití hradu, pouze si přáli, aby hrad nebyl zbourán, jak bylo záměrem zemské vlády. I toto období však Helfštýn přečkal, ale byl poškozen takovou měrou, že nemohl být dále využíván. O necelých deset let později se hrad začal znovu využívat pro potřeby vojska. Následné úpravy hradu proběhly za Pruských válek. Po skončení Sedmileté války se s hradem již jako s obrannou pevností přestalo počítat. Chátrání hradu také napomohli Ditrichštejnovi práce, který hrad začal v podstatě demolovat. Velkou újmu, měli zejména vnitřní část hradu. Od té doby je hrad uváděn jako pustý. Ve dvacátém století, po Druhé světové válce, byl hrad zařazen mezi státní hrady jako památka.

1.1.1 Zajímavosti

Zajímavostí může být to, že se na hradě Helfštýn vystříдалo 12 rodů. U některých majitelů však neznáme, kolik rodových generací se zde přesně vystříдалo. Na Helfštýně se vystříдалo i několik rodů, které mají velký význam v rámci historie českých zemí. Tyto rody jsou například Pernštejnové nebo Ditrichštejnové.

Obrázek 1 - kachel s erbem z pánů z Kravař, foto: Iveta Juchelková (Lapáček, 2020 s. 34)

1.2 Renesanční palác záchrana torza

Renesanční palác na Helfštýně se nachází na třetím nádvoří. Záchrany paláce začaly už v 19. století. První, kdo se rozhodl torzo paláce zachovat, byla Antoinetta z Althannu. V té době se pouze zpřístupnila zřícenina tím, že se hrad vyčistil od sutin. Důležitý bod v zachování paláce byl, když architekt Zdeněk Gazdovský vypracoval návrh na obnovu paláce, který počítal se zastřešením. Návrh Gazdovského byl přeměnit zříceninu na památku, která by mohla fungovat pro kulturní využití. Po roce 1980 se péče o hrad změnila v důsledku proměny vnímání památkové péče, zejména díky dobrovolníkům z organizace Brontosauři. Brontosauři pomáhali s přesunem materiálu a zúčastnili se i různých dalších prací, které byly zrovna zapotřebí.

Na zastřešení paláce se vyhlásila architektonická soutěž. Přihlásilo se několik architektů ale ani jeden návrh nebyl odsouhlasen. Po roce 1990 památková péče nesouhlasila se změnou tvaru hradu. Objevilo se zde téma rovné střechy, tím že se palác dal zachovat díky zastřešení

Několik variant zastřešení paláce navrhl Ing. Jiří Tomeček (Atelier A). Tomeček však pracoval s návrhem zastřešení, které by přečnívalo přes obvod paláce. Toto řešení nevyhovovalo parametrům, které neumožňují měnit tvar památky. Olomoucký kraj tedy požádal o vypracování jiné varianty návrhu architekta Miroslava Pospíšila z Atelieru-r. Atelier-r, navrhl silné řešení zastřešení palácového torza s ohledem na památku, na kterou dlouhou dobu působily přírodní vlivy. Ateliér provedl fotodokumentaci každé části paláce. Sbíral informace o staticce, řešil i biologické napadení, rozbory omítek a podobně. Dále upravil návrhy tak, aby nic z památky nepřesahovalo, ale přesto byla památka dostatečně chráněná. Ateliér si byl vědom, že pracuje s památkou, která je historicky v rámci své konstrukce a velikosti unikátní. (Atelier-r, 2016) Záchrana torza renesančního paláce, musela zachovat původní stav. To znamená, aby například střecha nevyčnívala z torza. Ateliér zdůrazňuje tzv. nové prvky architektury. Nové materiály, které doplňují architekturu, jsou corten, leštěný beton a sklo. Corten je materiál, který je odolný vůči přírodním podmínkám. (Foxysteel, [2020]) Tato slitina vzniká, když se do oceli přidávají další materiály jako měď, fosfor atp. Ve výsledku má výrobek z cortenu zastavenou korozi (vrstva vypadá, že je korozi vystavena, ale jedná se o ochrannou vrstvu, kterou si slitina přirozeně vytváří). Corten byl zvolený zejména proto, aby nové části architektury podtrhly současnou podstatu hradu, kterou je kovářství. (Atelier-r, 2016)

Na Helfštýně jde vidět, že není problém u středověké památky využít moderní prvky architektury. (Archiweb, [2020]) Těmito prvky jsou například:

- **Skleněná střecha** – Střecha je vložena mezi zdi hradu. Při výběru se řešilo to, aby byla zachována forma torza (mezi jehož výhody patřila možnost pohledu na oblohu a venkovní prostranství).
- **Corten** – z cortenu se na hrad vytvořily lávky, které může návštěvník procházet a seznámit se tak s architekturou a obdivovat krásný výhled. Prostory schodišť jsou zastřešeny vyhlídkovými plošinami, taktéž vyrobenými z cortenu.
- **Beton** – Z hlazeného pohledového betonu jsou v paláci vytvořeny cesty, neboli lidově „chodníčky“. Mezi chodníčky a zdi je pro sjednocení vsypána kamenná drť.

Rekonstrukce helfštýnského renesančního paláce, která probíhala v letech 2017-2020 získala Cena za architekturu 2021. Za projektem stojí architekti Martin Karlík a Miroslav Pospíšil. Byla vybrána z třiceti nominovaných projektů.

Obrázek 2 - Renesanční torzo: Hrad Helfštýn. (Atelier-r, 2017)

Podobné využití moderních prvků v dobové architektuře můžeme vidět jak v Česku, tak i v zahraničí (Lapáček, 2020). V Česku jde například o vestavbu ze skla na hradě Soběslav. Využití a zachování památky díky zastřešení ze skla můžeme vidět také na hradě Juval v Tyrolsku. Na konci 20. let zde proběhla rekonstrukce, aby se zabránilo dalšímu chátrání. Severní křídlo bylo zakryto prosklenou střechou. Také v pevnosti Kufstein v Rakousku se využil corten a sklo. Walter Angonese navrhl vestavbu pro hrad Tirol. A na zřícenině hradu Firmiano architekt vytvářel lávky z cortenu.

Obrázek 3 COR-TEN. (Engage central office, [2021])

1.3 Pověsti

Hrad Helfštýn je opředen mnoha pověstmi. Jednak protože je jeho historie bohatá, jednak měl spoustu majitelů.

Pověst je krátký slovesný útvar. Tento útvar se věnuje konkrétnímu místu nebo postavě. Často se vypráví o „historické“ události, kterou je příběh inspirovaný. (Luffer, 2014) Pověsti jsou určeny k vyprávění, aby se příběh mohl volně rozvíjet dle fantazie. Obsah pověstí je často něco nadpřirozeného, co lidé v té době neuměli popsat nebo pochopit, proto si lidé začali vymýšlet a vyprávět pověsti, aby těmto jevům dokázali porozumět. Pověsti jsou často spojeny s určitým místem.

1.3.1 O zelené paní

Nejznámější z pověstí, která Helfštýn doprovází je ta O zelené paní. Pověst vypráví o době, kdy hrad vlastnil kníže Messenpeck (Krejčířová, 2012). Messenpeck byl krutý a rozhodl se, že pokud se mladá dívka v okolí bude vdávat, on bude ten, komu připadne tzv. „právo první noci“. Jednou měla dívka Anežka mít svatbu se ševcem Ondřejem. Svatba byla malá ale Messenpeck se o ni doslechl. Ondřej Anežku nechtěl dát, ale rytíř byl silnější. Než Anežku rytíř odtáhl pryč, řekla Ondřejovi, že bude pouze jeho. Na hradě řekl rytíř Anežce, že se z hradu nedostane. Dívka se dostala z rytířovy náruče a běžela k jezírku. U jezírka na něho zvolala, že mu nikdy patřit nebude a skočila do vody. Po té se jezírko zbarvilo zeleně. O půlnoci z něho vystoupil duch mrtvé dívky, který zamířil do

rytířových komnat, kde rytíře strašil po deset nocí. Ten se pak rozhodl z hradu odejít. Od té doby se na hradě zjevuje zelená paní pravidelně.

1.3.2 O čertově studni

Tato pověst je o rodu Kravařů. Když tento rod přišel na Helfštýn, na hradě nebyla voda. Proto se pán hradu rozhodl, že nechá vykopat studnu, což se nakonec ukázalo jako velice složité. Po několika pokusech se pán Kravař rozhodl vyhledat babku kořenářku. Ta mu poradila, že musí přivolat čerta, a ten to zvládne. Jak kořenářka Kravařovi poradila, tak udělal. Pánovi se čert zjevil, ale za studnu, která bude vykopaná do ranního zakokrhání, chtěl úpis podepsaný jeho vlastní krví. Čert skoupil všechny kohouty v okolí, aby si zajistil výhru. Jenže na jednoho zapomněl: toho paní hradu předtím důvtipně schovala, a když čertovi chyběl poslední kámen, kohouta vypustila. Kohout zakokrhal, a pán z Kravař vyhrál. Měl štěstí, že jeho žena byla tak chytrá. Z této pověsti plyne i ponaučení: *„muži mají sílu a odvahu, dokážou chránit nás i vlast, ale ženy mají krásu a chytrost. A proto se muži žení, protože potřebují ke své síle chytrost.“* (Krejčířová, 2012).

1.3.3 Planá hrušeň

Když Václav z Ludanic čekal na narození svého dítěte, byla zrovna bouřka. K hradu přicházel starý muž, který hledal před bouří úkryt. Muž měl roztrhané oblečení a byl opřený o hůl. Stráž chtěla muže pustit, ale zrovna se objevil se majitel hradu. Václav starce z hradu vyhnal a poslal na něj psy. Stařec se otočil na pána, a řekl mu, že jak se chová k lidem on, tak se k němu bude chovat osud. Stařec poté zahodil hůl, kterou držel v ruce a pokračoval, že až z hole vyrostе planá hrušeň, tak i rod Václava z Ludanic zůstane bezdětný. Stařec už věděl, že se Václavovi narodila dcera. Žena Václava však zemřela hned po porodu. A když bylo Václavově dceři pět let, tak zemřel i on. Kateřina z Ludanic se provdala za Petra Voka z Rožmberka, ale žádného potomka neporodila, a tak oba rody vymřely.

1.3.4 Erbovní pověsti

Mezi další zajímavý typ pověsti patří pověsti erbovní. Každý rod měl svůj erb a za erbem stojí i pověst, jak k němu pánové přišli. Erbem rodu pánů z Pernštejna je zubří hlava

s houžví (houžev=provaz ze zkroucených prutů, kořenů), u zubra v erbu symbolizován kruhem co má býk v nozdrách. Pověst vypráví o době, kdy kdysi dávno v moravských lesích žil muž, který zde páčil uhlí. Tento muž se jmenoval Věnava. (Krejčířová, 2012) Na kopci si postavil chalupu, kde současně uchovával svůj majetek. Věnava nechával chalupu nehlídanou a nepotřeboval si ji zamykat – žil na samotě. Jednoho dne se však stalo to, co nečekal. Někdo mu do chalupy vešel a snědl všechno jídlo. Věnava se rozhodl, že zloděje chytí, proto nešel pálit uhlí, jak dělával obvykle každý den. Věnava nakonec odhalil zloděje: byl to statný zubr. Aby zubra chytl, protáhl mu chřípím prut a přivedl ho poté ke knížeti na hrad. Věnavovi bylo za statečnost a odvalu přislíbeno přání, které mu kníže splní. Věnava si tedy přál, aby mohl být sám. Jednou ranou tak setl zubrovi hlavu. Kníže byl tak ohromen, že Věnavovi daroval nejen svobodu, ale i les a vlastní erb.

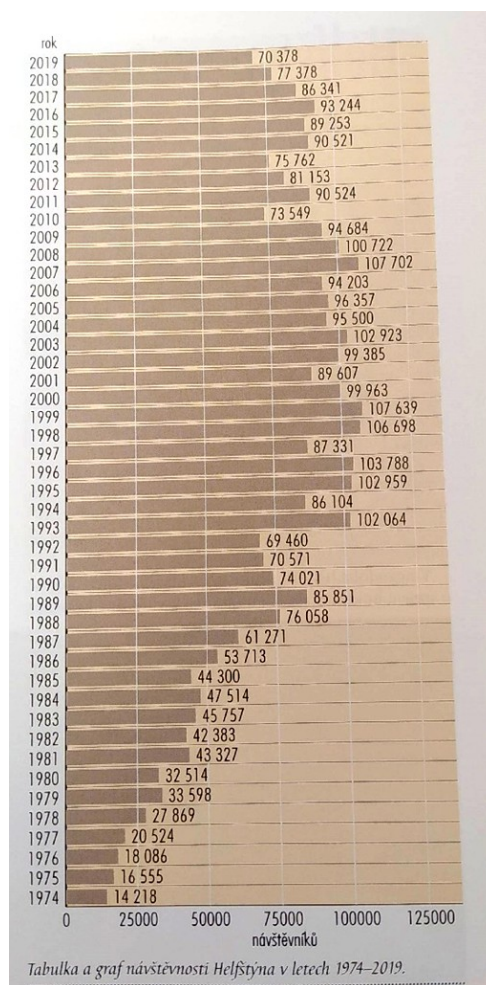
Tato pověst je natolik známá, že se dnes řadí mezi moravské lidové pověsti (Hrabětová, 1992).

1.4 Festivaly na hradě

Na hradě se koná velká řada akcí, včetně těch historických. Je dokonce označován za tzv. kulturní centrum regionu (Lapáček, 2020). Kolem poloviny 19. století, se zde začaly hrát kuželky a díky správci Georgovi Atkinsonovi zde byla i tančírna. Díky oblibě, kterou si hrad tímto vydobyl, se zde začalo pořádat stále více akcí, a to i rozsáhlejších. Od 20. let byl na Helfštýně zaveden návštěvní řád a hrad měl na starosti správce. Správce vybíral vstupné, a zřejmě tak získával prostředky hrad nějakým způsobem udržovat. V povalečných letech projevil několik lidí a skupin o Helfštýn zájem jako potencionální majitelé. Jedním z těchto zájemců byl i Klub českých turistů, který chtěl na hradě zřídit ubytovnu pro turisty. Aby turisté měli pohodlí, byla na hrad zavedena elektřina. V polovině 20. let se na hradě konala výjimečná akce s názvem Morava Smetanovi. Kvůli tomu, že organizovat takový festival bylo velice náročné (a to i přes speciální výbor, který tuto akci organizoval) a zisk nebyl dostatečně velký, festival se už podruhé nekonal. Později zde pořádal akce Sokol. Ke konci 20. století Klub českých turistů začal organizovat každoroční výstup na Helfštýn, kterého se v roce 2020 zúčastnilo přes 4 000 lidí. Tato akce má na hradě nejdelší historii a tradici. Akce se každoročně obohacuje o další a další možné programy. Jedná se například o festivaly nebo setkání vojenské historie. Rekonstrukce dobývání Helfštýna, které se konalo v roce 1985, a uskutečnila se díky šermířským skupinám Markus M, opavští Rytíři z Nemanic a Moravskými šermíři ze Šumperka. První

akce nesla tematiku Třicetileté války. Této akce se zúčastnilo přes 300 členů, kteří zde účinkovali. Radim Zapletal (uměleckým jménem Markus M), spolupracoval se strojírnami, Muzeem Komenského a také železárnami, které jsou v Bohumíně, a připravili expozici válečných strojů (šlo dokonce o funkční repliky). Helfštýn navštěvovali také trampové a zájemci o folkovou hudbu.

Díky tomu, že v současné době je hrad pod vedením Muzea Komenského v Přerově, se zde nyní může pořádat mnohem více kulturních akcí. Areál hradu je přizpůsoben na akce různého typu nejen v rámci výstav ale také hudební či historické). Dodnes se na hradě konají festivaly, které ukazují různé zvyky s doprovodnými programy plné lidových řemesel. Součástí festivalu bývá živá hudba, která má velký úspěch. Na hradě má velké kouzlo historická hudba. Akustiku hradu využilo i několik známých skupin, například Horkýže Slýže nebo Robert Křesťan & Druhá Tráva. Velký úspěch sklídila skupina Jethro Tull. Na Helfštýně tak vznikl i hudební festival Rockový Helfštýn. Dále se na Helfštýně koná festival vojenské historie, který vznikl za pomoci skupiny historického šermu Adorea z Olomouce. Hlavní součástí tohoto festivalu se zabývá přehlídkou, při které různé skupiny představují určitá období vojenských dějin. Pořádají se zde také středověké jarmarky, kde řemeslníci tvoří výrobky na místě a návštěvníci se mohou na tuto tvorbu dívat a dokonce si ji i vyzkoušet. Jde i o lákadlo například Helfštýnské poutě, kde skupina Kvintána pořádá jezdecké vystoupení na koních. Hrad je také přizpůsoben svatebním obřadům. Hrad byl využit i v několika filmech, jako například O živé vodě (slovenská pohádka z roku 1987), Princezna Fantaghiro (1991), nebo také film Janek a Anežka (2011). Závod horských kol s názvem Author Šela Marathon patří k velice navštěvované akci, která se pořádá už od roku 2000. Závěrem letní sezóny se na hradě koná setkání uměleckých kovářů s názvem Hefaiston.

Obrázek 4 - návštěvnost hradu Helfštyň (Lapáček, 2020, s. 175)

1.5 Hefaiston

Neodmyslitelnou součástí hradu je již od středověku kovárna. Ta umožňovala běžné fungování hradu. V roce 1975 na Helfštyňě pracovala metodička Marcela Kleckerová, která se snažila o obnovu hradu. Každé léto zde mělo být představeno jedno řemeslo. Jako první řemeslo, které mělo být představeno, bylo kovářství, a přizván na pomoc byl Alfred Habermann. Alfred Habermann, měl ručit za výuku kovářů pro památkovou péči. Měl také zkušenost z Anglie, kde ukazoval kovářskou práci v rámci programu Unesco. Díky úspěchu kovářství se však na jiná řemesla už nedostalo.

Festival se jmenuje po antickém bohu Hefaistonovi a se stal nejvýznamnějším festivalem na hradě. Festival funguje od roku 1982 a na prvním ročníku se sešlo hned 18 kovářů. Setkání doprovází i logo – vítr – od Marcely Kleckerové. Hrad je ikonou kovářského umění na velice vysoké úrovni.

Na podobě hradu se stále více projevuje symposium i kovářské práce, které zůstávají ve sbírkách hradu. Díky tomuto festivalu se začala obnovovat zmíněná kovárna. Hefaiston propojuje kováře nejen různých věkových kategorií, ale i národností. Každý rok setkání kovářů roste, a to nejen v počtu kovářů, ale i návštěvníků. Tím vzniká rozlehlá sbírka kovaných plastik. Kováři v rámci festivalu mají k dispozici deset výhní a dílo musí vytvořit do dvou hodin. Tyto práce lze vidět na třetím nádvoří. Aby se dílo dostalo do sbírky, musí projít několika koly výběrů. Tato sbírka dnes činí už přes 1 300 děl. Na hradě se nachází i galerie, kde se dají díla spatřit. Ke kovářství na Helfštýně také patří Kovářské fórum. Kovářské fórum je na rozdíl od Hefaistonu komornější akce. Tyto kovářské akce ukazují návštěvníkům řemeslo, od začátku co je potřeba při zhotovení díla.

Kovářské fórum (některé z plastik, které se dají na hradě Helfštýn spatřit): (Muzeum Komenského v Přerově, [2020]b)

Rok fóra	název	Autor/autoři
1989	Plastika	Ilja a Jiří Běhalovi
1996	Kovářské srdce	Leopold Habermann, Leopold Habermann ml.
1998	Paganini	ak.soch. Igor Kitzberger, Václav Kitzberger, Kristián Kitzberger, Sebastián Kitzberger
2008	Ležící Amos	Igor Kitzberger, Václav Kitzberger, Sebastián Kitzberger
2010	Nad hrobem	Leopold Habermann
2019	Udírna	Jiří Jurda, ml., Jiří Jurda, Michal Jurda, Antoine Mathey
2020	Jiskření	David Hugo Habermann, Josef Habermann, Matouš Habermann, Lukáš Zadražil, Vojtěch Trnka
2021	Pítko	Anton Vadovič, Jan Hájek, Jan Hájek ml., Jan Šerák, Petr Soudek

1.6 Dobrovolníci na hradě

Dobrovolníci jsou na hradě důležitou součástí. (Lapáček, 2020) Dobrovolnická skupina s názvem Brontosauři se vydala na hrad v roce 1980. Tato skupina měla hlavně za úkol vyčistit hrad a okolí od náletových dřevin (semena dřevin, které jsou roznášeny vzduchem). Díky vysokému počtu dobrovolníků hrad počítal s jejich pomocí i do budoucna. Dobrovolníci byli využíváni i na výkopové práce a stavební nekvalifikované práce na hradě. Skupiny, které zrovna na hradě pracují, mohou přímo na něm přes léto přespávat. Je krásné, že i dnes je spousta dobrovolníků, co pomoc vykonávají nezištně, a vše dělají ve svém volném čase. Každá práce potřebuje vedení týmu, kterým je myšlen koordinátor. Koordinátor musí navrhnout, nebo dobře znát harmonogram prací, a kontrolovat, jak je práce odvedena. Helfštýn je natolik plný atmosféry, že dobrovolníků neustále přibývá.

2 EDUKACE

Učení zážitkovou metodou je dnes více prohlubováno. (Sýkora, 2016) Tento typ vzdělávání je aktivní, na rozdíl od pojetí co často bývá k vidění na školách. Pro zážitek je dobrý osobní kontakt, který často zprostředkovává mezi návštěvníky edukátor.

Cílem edukace je rozšířit přístup k výtvarnému umění. (Engage Central Office, [2021]) Galerijní nebo muzejní vzdělávání pracuje s návštěvníky z určitých skupin, jako například rodiny, lidé zdravotně postižení, mladí lidé, starší lidé nebo skupiny dětí (mateřská škola, první stupeň základní školy). Při tvorbě programu je důležité myslet na to, že každá tato skupina lidí má specifické potřeby, a je důležité porozumění. Edukace přibližuje dílo nebo historii místa hravou formou tak, aby si návštěvníci odnesli i zážitek. Edukace nemusí probíhat pouze v galeriích, ale i v nejrůznějších dílnách, ateliérech, ve školách a na veřejných prostranstvích. Při edukaci návštěvník hravou formou prozkoumá svůj tvůrčí potenciál a kreativitu.

2.1 Seznamování žáků s uměním před vznikem samotného oboru edukace.

V 90. letech 20. století muzejní edukace nebo doprovodné programy k výstavám běžnou formou. (Fulková) V dnešní době jsou tyto aktivity nejen zapotřebí, ale žádné muzeum či galerie se bez nich v podstatě neobejde. Ještě v 90. letech byl a muzea a galerie odbornou záležitostí, a na zprostředkování hodnot divákovi se tak příliš nemyslelo. V roce 2000 se tyto potřeby pomalu začaly měnit.

Inspirace přišla z Velké Británie za velkého přičinění Marie Fulkové. Ve Spojeném království se přístup k edukaci proměnil díky tomu, že se zde kulturní obory rozvíjely komplexně skrz studia kulturního charakteru. Například edukátoři a kurátoři často pracují odděleně od sebe, a tím pádem může vznikat i interpretační šum v doprovodných materiálech a programech. Edukátoři se musí seznámit s místem, výstavou a nejlépe vše řešit i s kurátorem tak, aby doprovodné programy vystihovaly a seznamovaly návštěvníky s výstavou a předaly jim co nejvíce nových podnětů.

2.2 Základní pojmy edukace

Pedagogická praxe má za úkol inovovat, vzdělávat a rozvíjet. (Průcha, 1997) Tento pojem se rozvíjí u učitelů při výuce tzv. pedagogické činnosti. Je spojena s výukou na školách. Pro moderní pedagogiku podle vzdělávání, které je doplněno o zábavnější formu mimo školní prostředí, je dobré použití pojmu edukační realita.

Edukační realita je podle knihy Moderní pedagogika (Průcha) z roku 1997 definována takto: Edukační realita se vyskytuje ve společnosti, ve které probíhá edukační proces. Některé typy edukační reality: prostředí, kde se edukuje, edukační potřeby (každý podnik potřebuje odborníka ve vzdělávání a rozvoj v rámci lidských zdrojů), edukační procesy (akce v rámci školení), edukační vývoj (popisuje jejich obsah, cíle, realizaci).

RVP je označení pro rámcové vzdělávací programy – dokumenty, zformulované v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR.

2.3 Vznik zážitkového vzdělávání v České republice

Historii zážitkového vzdělávání můžeme zařadit již do doby, kdy žil Jan Amos Komenský. (Franc, 2007) proto je také známý svojí přezdívkou „učitel národů“. Komenský se snažil o vzdělávání celé osobnosti. Podle Komenského, člověk získá nejvíce zkušeností praxí, a to pomocí vlastních smyslů. Komenský proto spojoval učení s přírodou a připravoval žáky na to, aby se neztratili v životě. V díle Didactica magna (Velká didaktika, 1657) upozorňuje na propojování teorie a praxe, také propojování předmětů ve škole, a zejména podporoval sebevzdělávání a aktivní zájem o problematiku.

2.4 Umění pro veřejnost

V dnešní době, je umění stále více přibližováno běžným lidem. Pro vysvětlení umění v muzeu nebo galerii je proto zapotřebí odborných pracovníků. (Horáček, 1997) Jedna skupina jsou tzv. pracovníci, kteří se starají o sbírky (kurátoři) a pak zde máme pracovníky, kteří umění představují, to jsou galerijní pedagogové. Tito pedagogové představují umění hravější formou tak, aby si lidé/návštěvníci odnesli a zintenzivnili zážitek i nové informace. Tito pedagogové musí mít umělce, který vystavuje (či expozici

nebo i budovu, kde se program odehrává) dobře nastudovaného, tak ať dokáže naplánovat obsah a program edukace a dostatečně předat informace účastníkům.

2.4.1 Proč je umění pro děti důležité

Podle knížky Nedělní párty s Picassem od Silvie Šeborové, pro děti je důležitá především:

1) vizuální gramotnost, díky které mohou zjistit, proč jsou ovlivňováni reklamou. (Šeborová, 2021) Každé dílo v sobě nese určitou symboliku, ať už se jedná o obrazy nebo sochařská díla. Mladé umění má poté různou symboliku (symbolika barev, tvarů, použitých materiálů, pohyb tělesa).

2) emocionální gramotnost – každé dílo je nositelem pocitu a emoce. Je dobré se bavit s dětmi, jaké mají pocity, čímž se mohou naučit rozumět sobě, svým pocitům, nebo pocitům druhých lidí, například spolužáků nebo kamarádů.

3) vizuální myšlení a kreativita – kreativita = vymýšlení nových věcí nebo postupů, vizuální myšlení je myšlení obrazem.

4) představivost – díky představivosti, mohou lidé v umění vidět více, než se na první pohled může zdát (emoci, typ postav, příběh), a tím je možné více věcí pochopit do hloubky.

5) kritické myšlení – díky umění vznikají další myšlenky a ty umožňují to, aby člověk přemýšlel svým vlastním způsobem a zjišťoval, jak na něj samotného dílo působí.

6) poznávat historii – umění pomáhá zkoumat historii a ukazuje, jak lidé mysleli nebo co byli jejich sny.

7) objevovat svět – na světě má každá kultura různé zvyky nebo tradice. Umění učí lidi společně komunikovat, i když nemluví stejnými jazyky. Děti se díky umění mohou učit o nových podnětech, nových zemích, kulturách a jejich zvycích = objevovat svět.

8) poznávat příběhy – Příběhy vznikaly odjakživa (Altamira). A často jsou také vyobrazovány. Tím, byly dostupnější i pro lidi, kteří neuměli číst (obrázkové bible)

9) porozumět lidem okolo nás – Každý umělec vytváří dílo svým určitým (a ojedinělým) způsobem, a má svůj podnět, proč dílo vzniklo. Tím umění přispívá k pochopení lidí v našem okolí.

10) poznat vlastní vnitřní svět – Pokud si vezmeme jako příklad umění obraz, každá barva a motiv v sobě nesou určitou symboliku. Pokud je na obraze například žena s dítětem, může to symbolizovat mateřskou lásku. Toto téma pak dětem (pokud je třeba, tak i dospělým) může umění přiblížit.

11) lidé také mohou mít rádi umění jen proto, že je zkrátka baví, a to bez jakéhokoliv hlubšího důvodu.

Každá věková kategorie, která zamíří do muzea, galerie, na hrad nebo na festival, má své určité potřeby. (Šeborová, 2021) Zaujmout děti skrz umění může být složité. Ale v současné době již existuje stále více edukačních programů, které jsou různým věkovým kategoriím přizpůsobeny. Děti je možné zaujmout i pomocí hry. Formou hry se dá dětem lépe přiblížit umění a odnesou si i více poznatků. Podle knížky Nedělní párty s Picassem jde děti zaujmout hned několika způsoby například věková kategorie 3+: děti hledají podobné obrazy, 5+: ukázat dítěti dílo a dítě ho popíše ostatním, 7+: chodit s deníčkem na výstavy a díla si překreslovat, ... Je spousta variant, jak děti zaujmout natolik aby si z výstav odnesli zážitek ale i vědomosti.

2.5 Plánování edukačních aktivit

Vedení týmu, nebo i pracovníků ve firmě, má za úkol čtyři části: plánovat, organizovat, vést a řídit. (Šobáňová, 2015). Proto je dobré počítat s tím, že plány se musí měnit a vše závisí na nových podmínkách. Tím se myslí to, umět se přizpůsobit a reagovat v souvislostech na situaci. Při plánování se musí stanovit cíle a strategie. Při plánech je dobré vycházet z poznatků z minulosti (poučení s předchozích chyb, inspirovat se). Plán pak může předcházet chybám a ukazuje možné cesty.

Obrázek 5 – strategické plánování (Šobánková, 2015, s. 14).

Při plánu je důležité zhodnotit si dostupné zdroje, prostor, finance, čas, zaměstnance (co dokážou, jaké mají schopnosti, kolik je potřeba lidí na určitou akci, atd.), potřeby a očekávání návštěvníků. Často se na plánování těchto aktivit používá tzv. „SWOT“ analýza. SWOT analýza je metoda, při které se zjišťují silné a slabé stránky, příležitosti a rizika neboli hrozby. (Business News Daily, 2022). Cílem této analýzy je pomoc organizacím získat povědomí o různých faktorech. Analýzou se prozkoumají iniciativy společnosti při například spouštění nových realizací nebo aktivit. SWOT analýzou se dají objevit různá doporučení a strategie se zaměřením na využití silných stránek a příležitostí k překonání slabých stránek a hrozeb. Součástí této metody, díky kterým získala svůj název, jsou:

- Silné stránky (Strengths) – to v čem je instituce, festival, firma nejsilnější. Například jedinečnost, dobří zaměstnanci, moderní vybavení, pověst a podobně.
- Slabé stránky (Weaknesses) – jsou například špatné podmínky, nezajímavé prostředí, konkurence co nabízí kvalitnější program
- Příležitosti (Opportunities) – nové příležitosti, možnosti. Zde se dají využít slabé stránky, ty se dají vzít jako možnosti ke zlepšení.
- Rizika (Threats) – znamenají možné hrozby z vnějšího okolí. Například nedostatek financí, nezáměr návštěvníků, nepochopení návštěvníků.

Silné a slabé stránky odkazují na vnitřní faktory a vnější faktory. Vnitřními faktory jsou finanční zdroje (financování, investice...), fyzické zdroje (vybavení), lidské zdroje (zaměstnanci, návštěvníci). Vnějšími faktory jsou poté různé trendy na trhu (potřeby návštěvníků, nové produkty) a finance (sponzorské dary).

Pokud jsme u analýz, je dobré si vytvořit tzv. analýzu klienta. Každá cílová skupina (návštěvník) má určité potřeby. Cílové skupiny jsou různé: může jít o dospělé (skupina, rodiny, jednotlivce), děti (předškolní věk nebo školního věku (který dělíme ještě na mateřskou, základní, střední, vyšší odbornou a vysokou škola)), senioři a návštěvníci s handicapem (ať už jednotlivci nebo skupina).

Stanovení cíle je další fází ve strategickém plánování edukačních aktivit. Význam cíle je ten, že vyjadřuje budoucí stav plánu, kterého chceme dosáhnout. Aby se vytvořily takové cíle, které jsou dosažitelné a skutečné, je výhodné použití metody, která se jmenuje SMART. Tímto způsobem můžeme hodnotit kvalitu cíle projektu. Abychom pochopili to, co stojí za zkratkou SMART, musíme si ji rozdělit.

S- konkrétní (specific) – zde se formulují cíle nebo cíl, který je konkrétní.

Ptáme se: je cíl dostatečně pochopitelný pro všechny?

M- měřitelný (Measurable) – tím víme, v jaké fázi jsme, jestli jsme něčeho dosáhli.

Ptáme se: Čím budeme cíl hodnotit, jakým způsobem?

A- Dosažitelný (Achievable) – malé cíle v menším čase.

Ptáme se: Bude cíl podporován vedením?

R- realistický (Realistic/relevant) – cíl by měl být realistický.

Ptáme se: Je cíl splnitelný i přes náklady?

T- čas (Time limited) – určujeme čas, konkrétní termíny.

Ptáme se: Je čas na dosažení našeho cíle?

Vybírání strategií je důležité už od první fáze, a to od rozhodování, přes analýzu až po dosažení cílů. Výhodná strategie je ta, která je hlavně možné realizovat a je schopna překonat i konkurenci. Tato strategie by měla být srozumitelná nejen pro vedení ale i pro zaměstnance, a tím pádem i logická a stručná.

2.6 Metody edukačních programů

Tyto metody se dělí podle toho, jakou velikost informací chceme předat návštěvníkům, nejen podle teorie, ale také podle programu jakožto praktického programu. (Horáček, 1998) Pokud předáváme spíše teoretické znalosti, mezi tyto programy patří přednášky, prohlídky s průvodcem (či kurátorem), nebo také besedy s umělcem. Praktické programy vychází z teorie, ale návštěvníci pomocí aktivity poznávají výstavu z bližšího úhlu. Mezi praktické programy řadíme například dílny nebo workshopy (kurzy).

2.6.1 Teoretické programy

Prohlídka s průvodcem, neboli komentovaná prohlídka, patří mezi nejtypičtější a nejklassičtější teoretické programy. (Horáček, 1998) Průvodce tyto informace pouze předává návštěvníkovi. Návštěvník pozoruje předměty, o kterých průvodce mluví. Často získá spoustu informací, ale nevýhodou je pasivita návštěvníka, která může být v přijímání informací neefektivní. Problém může nastat tehdy, pokud se průvodce učí výklad slovo od slova, ale není odborník na dané téma. Ještě dnes je možné se s těmito průvodci setkat například na hradech nebo zámcích. Výklad pro návštěvníky musí být po odborné stránce správný, dostatečně obsáhlý (ale zase ne tolik, aby návštěvníka unavil), srozumitelný a především zajímavý, tak aby přitáhl pozornost návštěvníků. Každá prohlídka by se měla přizpůsobit věkovým kategoriím návštěvníků, převážně skupinám (kterými jsou například děti, studenti nebo senioři). I když je tento typ pouze teoretický, i zde je možné návštěvníka více zaujmout tak, aby věnoval pozornost výkladu (například formou otázek, které vybízejí k diskusi).

Besedy (někdy i přímo s umělcem) patří mezi další příklad teoretického programu. Besedou je myšlena diskuse nad díly, výstavou a expozicí. Beseda by měla začínat nějakým úvodem – poznatkem, který pak vede k diskusi. Každá beseda bude formulovat jiné otázky, podle toho, zda se věnuje dětem nebo dospělým. U besedy musí být jasně dané cíle tak, aby byla jasná i koncepce. V galeriích se mohou konat besedy přímo s daným umělcem. Tyto besedy jsou velice zajímavé a studenti si tak například mohou odnést i zážitky, které by jinak nezískali. Každá věková kategorie návštěvníků k umění přistupuje jinak. Děti mohou k dílu přistupovat jiným pohledem, než je ten u dospělých návštěvníků.

2.6.2 Praktické programy

Mezi praktické programy patří například dílny neboli ateliéry. V těchto dílnách si návštěvníci často zkusí praktickou činnost, která může přímo souviset s výstavami, co jsou aktuálně v dané galerii. Ateliéry mají větší časovou dotaci než například beseda. U dětí se tak může zájem o umění více rozvíjet. Takové dílny máme například v Galerii hlavního města Prahy (GHMP), kde nejsou dílny určeny pouze pro děti (nebo rodiče s dětmi), ale také pro seniory, kterým je jim program přizpůsoben. Okruhy dílen jsou velmi pestré. Jedná se různé výtvarné techniky jakými může být například fotografie, malba, grafika, ale dokonce i konceptuální umění.

Dalším praktickým programem máme animaci. Animace může částečně patřit i k teoretickým programům. Animace se odvíjí převážně od dané výstavy. Návštěvníci u animace nejsou pouze posluchači, jak tomu je u komentované prohlídky, ale jsou přímo zapojeni do aktivit, které si edukátoři (galerijní pedagogové) připravili. Při animaci je návštěvník často u zrodu samotného díla, a vytváří činnost, při které může zhotovit dílo pomocí různých výstupů, a to například nejen pohybem, ale i malbou, nebo mohou nad dílem diskutovat – záleží na konkrétním edukátorovi. Řadíme ji mezi tzv. tvořivé aktivity. Výstupem animace (nebo jejím cílem) je zážitek a poznání. To znamená, že animace je proces, kdy návštěvník je v kontaktu s dílem, a prožitek z díla je více prohlouben. Animace je střed mezi teoretickou a praktickou částí programu. Složitější je tento střed najít. Dá se určit pomocí kritérií. Kritéria se dají zjistit pomocí tří částí: jaký typ je výstava, téma výstavy a cíl animačního programu (edukační program). Edukátor odvíjí tento postup od možnosti, jestli se bude zabývat jedním tématem, jedním dílem nebo větším celkem, jako například program po celé výstavě. Dále jaké použije pomůcky, možné technologie, prostory. A pro nastavení středu těchto částí je důležitá i časová dotace. Tím se myslí to, kolik času je na program určeno. Pokud je čas například více než hodina, je možné použití delšího praktického úkolu.

Animace musí začínat krátkým úvodem, kde pak následuje praktická část a dále je možné obohatit teoretickým výkladem. Nesmí zde chybět diskuse zúčastněných osob. Animace rozhodně není o tom pouze odříkat naučený popis dané výstavy a poté udělat s dětmi nějakou tvůrčí aktivitu. Animátor, edukátor či galerijní pedagog musí dobře znát program, kterým chce děti vzdělávat v rámci výstavy, a mimo to také například informace o autorovi, a vše převést do návštěvníkům srozumitelné formy s ohledem na jejich věk a znalosti.

2.6.3 Další materiály k animačním programům / edukaci

Materiály, které doplňují expozici v muzeu nebo výstavy v galeriích se dělí na několik částí. (Čada, 2021) Mohou být připraveny pro práci s lektorem, který pomáhá pomocí edukace návštěvníkům, často dětem nebo studentům, tyto materiály doplňovat, nebo to mohou být i materiály, které si mohou návštěvníci samostatně doplnit. Ty jsou určeny často individuálním návštěvám jako například rodičům s dětmi. Doplnující materiály mají zážitkovou funkci a funkci, kdy mají návštěvníci i možnost haptického vnímání díla. Materiály mohou doplňovat výstavu interaktivními prvky. Interaktivní prvky mohou být nainstalované objekty, které doplňují dílo, různé zvukové záznamy, videa a další. Některé galerie mohou dětským návštěvníkům nabízet i kufřík, v němž mohou být materiály potřebné k vyrábění (nůžky, papír, fixy, barvy) nebo také například puzzle či různé kostky a stavebnice. V Galerii výtvarného umění v Hodoníně (GVU), mají kufřík, který se jmenuje Galerie v kufru No. 1. (Galerie výtvarného umění v Hodoníně, [2021]) Tento kufřík je pro cílovou skupinu žáků mateřské, základní a střední školy. Kufr navrhla Marie Štumpfová, která je ilustrátorka a hračkařka. Mezi další doplňující materiály patří i samoobslužné nebo pracovní listy. (Čada, 2021)

Obrázek 6 - Galerie v kufru No. 1: GVU [online]

2.6.4 Jaký je rozdíl mezi samoobslužným listem a pracovním listem

Pracovní listy jsou používány za doplněk ve školách, například v učebnicích. (Čada, 2021) Slouží primárně jako doplňující materiál. Žák musí sám doplňovat jednotlivá cvičení.

Často tyto listy (pokud jsou zamýšleny jako doplněk výstavy) potřebují lektora / edukátora, který bude návštěvníky provázet jednotlivými úkoly. Pracovní listy mohou obsahovat i několik stran či mohou fungovat na principu toho, že se musí návštěvník opakovaně vracet do galerie nebo muzea. Máme několik druhů pracovních listů. Informační, jsou listy, které jsou spíše ve školách. Aktivizující listy jsou listy, kde se žák ocitá v edukačním procesu. Další druh listu je kombinace těchto dvou. V takové kombinaci musí být jasné, kde se části dělí na informační a aktivizující.

Pracovní listy, u kterých je potřeba lektor, nebývají tak textově obsáhlé, jako ty bez lektora. Listy jsou více volné pro práci návštěvníků, obsahují jak prázdný prostor tak také například doprovodné ilustrace nebo fotografie. Při vytváření pracovních listů je důležité si uvědomit, jakou funkci by měl tento list plnit. Pokud list doprovází výstavu, měl by text jít postupně podle stanovišť. List by měl plnit uživateli i funkci poznávací. Může obsahovat různé úkoly, které prohloubí zážitky včetně poznání a upevní více poznatky, než například klasický výklad. Pomocí úkolů je návštěvník více vtažen do děje výstavy.

Samoobslužné listy jsou listy bez pomoci lektora/edukátora. Tyto listy musí být srozumitelné natolik, aby se v nich návštěvník neztrácel. Tyto listy jsou spíše pro samostatné návštěvníky, to znamená návštěvníky mimo skupiny (jako jsou školní třída apod.). Zde nesmí chybět i nějaká forma správných odpovědí nebo řešení, například na konci listu.

2.6.5 Tvorba pracovních listů

Edukátor musí při vytváření pracovních listů vystřídat různé druhy úkolů. Návštěvník by měl použít různé dovednosti. (Mrázová, 2013) Pracovní listy převážně pro děti musí být vizuálně zajímavé. (Čada, 2021) Musíme vědět, pro jakou cílovou skupinu listy edukátor připravuje. Musíme také vědět, jaké informace jsou podstatné v rámci dané výstavy. Každá věková kategorie má jiné potřeby. Některé výstavy mohou doplňovat učivo žákům nebo studentům, a tím se může školní učivo lépe utvrdit. Také je dobré u pracovních listů vědět, kolik chceme, aby návštěvník strávil času při samotném používání listu. Například u škol, pokud máme skupinu žáků u edukace s pracovními listy, je dobré se zeptat učitelů, jakou mají časovou dotaci na konkrétní program. Zase je dobré dbát na to, že různé věkové kategorie zvládají u edukace různé časové úseky (například studenti středních škol zvládnou udržet pozornost u edukačního programu s pracovním listem 1.5–2 hodiny bez problému, což u školkových dětí neplatí). Pokud využíváme prostor přímo u uměleckých

děl, je dobré dbát na menší komplikace, které mohou nastat například ve vnitřních prostorech, pokud galerie nebo muzeum používá vitríny, a my dílo v nich použijeme do listu, hrozí odlesky, a ne každý by mohl dobře vidět. U venkovních prostorů může být problém nepříznivé počasí, které by mohlo komplikovat doplňování listů.

U pracovních listů se musí vhodně zvolit formát. Musí být přehledné a srozumitelné, tak ať je návštěvník bez problému pochopí. Vše se přizpůsobuje cílovým skupinám, to znamená, že děti potřebují jiné informace, nebo jich mají méně, než například studenti středních škol. Pracovní listy pomáhají ve vzdělávání. Úkoly musí být srozumitelné a hlavně návštěvníkovi musí něco dát. Tvořivé části by neměly být stejné. List by měl pomáhat v kreativě, takže by měl poskytnout dostatek volného prostoru pro sebevyjádření. Volný prostor je možné využít například k tomu, aby návštěvník splnil kreslicí / malovací tvorbu nebo textové vyjádření.

2.6.6 Rizika při tvorbě pracovních listů.

Otázky v listech by měly být dobře formulovány, tak ať se v nich může návštěvník bez problému orientovat. Je dobré popřemýšlet nad náročností listů pro určitou cílovou skupinu. V jednom listě nejde obsáhnout jak mateřskou, tak střední školu. Otázky v listech, by měly být zajímavé natolik, aby návštěvníci měli větší zájem o sebevzdělávání. Často listy vychází z dané výstavy a mohou se v listech objevovat například vystavované exponáty. Proto je dobré, aby list návštěvníky vedl po směru výstavy a ne chaoticky. Chceme, aby návštěvník odcházel obohacen o nové podněty a ne zmatený a unavený. V listech by nemělo být zbytečné množství textu. Návštěvník se do příliš velkého množství nezačte, a tím pádem nebude mít chuť plnit úkoly. List se má s výstavou doplňovat, a ne ji převyšovat, tak aby návštěvník nevěnoval všechnu pozornost pouze vyplňování úkolů, ale i vystaveným dílům. Dalším z rizik může představovat špatně zvolená kvalita listu. Listy musí být dostatečně pevný, aby bylo možné doplňovat zadaná cvičení. Text se také nesmí nerozmazávat, to znamená vhodně zvolit font písma. Font musí být čitelný i v menší velikosti.

Pracovní listy se ne vždy hodí používat. (Mrázová, 2013) Dobré je mít pracovní listy v rámci edukačního programu. Je lepší používat listy méně, ale za to kvalitněji, než mít příliš listů v rámci jedné expozice, ale za to bez kvality. Pracovní list má být doprovod k expozicím a není brán jako nutnost. Samoobslužné listy jsou náročnější na úkoly, kde je

potřeba lépe popsat zadání. (Šobáň, 2007) V tomto typu listu nemáme k dispozici lektora ale návštěvníci plní úkoly samostatně.

2.6.7 Jak tvořit pracovní listy

Vytvořit listy, které jsou pochopitelné, a provází výstavou dostatečně, není snadné. (Mrázová, 2013) To, jak list vypadá, záleží na místě, pro které se tvoří, na dané výstavě, kterou má doplňovat, co má list říkat, a také záleží na konkrétním edukátorovi, jaké má zkušenosti a dovednosti. Proto je dobré dodržovat některá pravidla. Těmi mohou být například Pravidla při tvorbě pracovních listů podle Lenky Mrázové:

1. Důležité je vědět do jaké expozice bude list patřit. Téma výstavy by v listu mělo být více rozvíjeno. A také je důležité dbát na prostor. Edukátor musí vědět, kde bude s listem pracovat, a jak velkou skupinu může vzít.
2. Vložit do listu i vlastní záměr a myšlenky jakožto edukátor. Edukátor si může sám určit co je podle něj samotného důležité na konkrétní výstavě. Každý edukátor má jiný pohled na umění, a nějaké exponáty ho mohou přitahovat více než jiné. Můžeme si položit i otázku, jakým způsobem chceme návštěvníkům přiblížit výstavu.
3. Zvážit cílovou skupinu, pro kterou je list tvořen. Musíme vědět, pro jaké cílové skupiny listy tvoříme. Jestli jsou to děti z mateřských škol nebo například středoškoláci. Pro rozdílné cílové kategorie se vytvářejí rozdílně obtížné úkoly.
4. Jaký je průběh edukace. Proč vytváříme listy. Listy nesmí zasahovat nebo rozptylovat od samotné výstavy. A ptát se, jestli se listy na výstavu vůbec hodí.
5. Cíle vzdělávání. Cíl se vybírá z toho důvodu, proč list použít. Co chceme, aby si za vědomosti návštěvník odnesl.
6. Musíme vědět, kolik chceme, aby návštěvníci strávili nad vyplňování pracovních listů. Zde je dobré počítat i s některými riziky, se kterými se může návštěvník setkat (například nedorozumění v rámci otázek nebo nedostatek času).
7. Jak by měl list vypadat? Formát listu vybíráme podle cílové skupiny a podle obsahu úkolů.
8. Volba obsahu. Pokud chceme, aby list prováděl výstavou, musíme vhodně zvolit exponáty, které chceme v listu použít. Do pracovního listu, nelze obsáhnout celou

výstavu, proto je dobré zhodnotit, jaké exponáty vystihují nejlépe dané téma, a jaké informace chceme, aby si návštěvník odnesl.

9. Uspořádání částí v pracovním listu. List musí být uspořádat tak, aby se v něm návštěvník vyznal. Dále být graficky přívětivý, tak ať vede oko návštěvníka, k čemuž může sloužit například vhodně zvolený a přehledný font.

10. Různé druhy aktivit. U listu je dobré používat několik kombinací aktivit, jak například textové aktivity, tak i ty pohybové. Chceme, aby si návštěvníci uvědomili, i jaké pocity z děl mají. Nechceme, aby návštěvníky zahltilo pouze velké množství informací. Návštěvník se musí i aktivně zapojovat.

2.6.8 Příklady edukačních listů

Galerie výtvarného umění v Ostravě (GVUO) na svých webových stránkách sdílí své pracovní listy, kterých je aktuálně přes šedesát druhů. Listy jsou v jednotné grafické formě a využívají i stejný font. Někomu to však může na první pohled připadat trochu chaotické. V listech můžeme nalézt jak různé kresby, tak i fotografie některých děl, kterých se list týká. Například list, pojednávající o Věře Janouškové, popisuje v první fázi samotnou umělkyni. Poté je na listu popsáno, co je potřeba pro splnění úkolu a přehledný návod.

V HLAVĚ

Věra Janoušková (25. 6. 1922 – 10. 8. 2010)
Česká sochařka, malířka, autorka koláží

Věra Janoušková byla výraznou umělkyní generace 90. let 20. století. Od roku 1942 studovala Uměleckopřírodovědnou školu v Praze pod vedením sochaře Karla Dvořáka. Po válce přešla do ateliéru profesora Josefa Wagnera. Jejimi společníky se staly budoucí osobnosti českého sochařství, jako byli Olbram Zoubek, Eva Kmentová, Miloš Chlupáč, Zdeněk Palcr a Vladimír Janoušek, za kterého se provdala. U něj tvořila se vyznačuje hledáním tvaru, výrazu a experimentováním s propojováním různých materiálů. Byla fascinována skrytou krásou starých nepotřebných věcí, především amatičtých plechů, hrnců, konvic, naběraček, kusů sporáku, rouč... které nacházela většinou na skládkách a smetištích. Svarovala je, sestávala svařečským drátem, nebo spojovala se sáčkovými částmi svých soch do podoby originálních abstrahovaných figur. Od 70. let se staly důležitou součástí její tvorby také koláže. Recyklovala plakáty, časopisy, módní střihy a uplatňovala kombinace nejrůznějších postupů včetně frotáže, trháni, vrstvení, muchlát, či propalování papíru. Byla spoluzakladatelkou umělecké skupiny UBI2, členkou Nové skupiny a Umělecké besedy.

INSPIRUJ SE DÍLEM VĚRY JANOUŠKOVÉ A VYTVOŘ MAPU SVĚ HLAVY TECHNIKOU PAPIROVÉ KOLÁŽE.

BUDEŠ POTŘEBOVAT:

- tvrdý papír A3, nebo větší
- barevné papíry, staré časopisy, noviny
- nůžky, lepidlo, tužku, fixy

JAK NA TO:

Popros člena rodiny, nebo kamaráda, aby ti obkreslil hlavu. Nakresli a vlep do ní vše, co se ti zrovna honí hlavou (představy, vzpomínky, pocity, tužby, lidi, zvířata, věci, místa...). Vytrhávej je z barevných papírů, novin, časopisů a dotvářej kresbou tužkou, nebo fixy. Vlepovat do ní můžeš také své zápisky, poznámky, nebo kousky starých obrázků. Papirové útržky můžeš vrstvit i muchlat.

Věra Janoušková, Hlava, 1977, GVUO

Obrázek 7 - V Hlavě: edukační list [cit. 2022-04-02]

Obrázek 8 – Další edukační listy GVUO (Galerie výtvarného umění v Ostravě, 2022)

Velké množství pracovních listů, nebo i edukačních aktivit v rámci muzeí nebo galerií na domácí použití pro rodiny s dětmi, vznikla za celosvětové pandemie Covidu-19. Příkladem může být i nová webová stránka s názvem www.nedatovano.cz, která vznikla za podpory Evropské unie, MŠMT (Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy), MUO (Muzeum umění Olomouc), Olomouc Český rozhlas a Univerzita Palackého Pedagogická fakulta a dalších. (Pedagogická fakulta UPOL, 2022) Listy jsou výsledkem prací doc. Mgr. Petry Šobánové, Ph.D., působící na katedře výtvarné výchovy PdF UP v Olomouci, která vymyslela náměty pro listy, a ilustrátorky Pavly Baštanové. Stránka je určena jak pro pedagogy (a to nejen ve školách, ale také pro edukátora), tak přímo pro samotné rodiče s dětmi. Název stránky Nedatováno má za cíl nabádat k pátrání. Na webu se nachází nejen různé druhy pracovních listů, ale také doprovodná a výuková videa. Některé z pracovních listů jsou určeny pro domácí použití, a jsou doplněna videem. Pracovní listy s názvem Ve světě obrazů pracují s vizuální gramotností. Tyto listy jsou pro starší žáky nebo studenty. Představují lidem umění kolem nás, a jak toto umění číst. Další částí zábavného vzdělávání v rámci kreativního myšlení je Pokreslený sešit. Každý list obsahuje krátkou větu se zadáním s úkolu a volné místo, určené pro vlastní kreativitu.

Obrázek 9 – Tvoříme doma: edukační list. (Pedagogická fakulta UPOL, 2022)

VE SVĚTĚ OBRAZŮ

Cvičení ve vizuální gramotnosti

Moje ohlédnutí za pandemií Covid-19

Možná jste si už někdy povšimli, že jeden obraz dokáže vyjádřit víc než tisíc slov. Může to být kresba, malba, profesionální fotografie nebo napohled obyčejný snímek pořízený telefonem. Obrazem můžeme komunikovat a sdílet s ostatními, co cítíme. Pomocí obrazu můžeme také zpětně vyvolat vzpomínky a reflektovat události, které jsme prožili. Vyzkoušejme si to a ohlédneme se pomocí obrazu za pandemií Covid-19!

Jak na to?

1. Zamyslete se nad prožitými událostmi posledních týdnů a vzpomeňte si na obrazy, které vám utkvěly v paměti. Může jít o fotografie ze sociálních sítí, záběry z televize nebo vaše vlastní fotografie z mobilu.
2. Vyberte jeden konkrétní obraz, který pro vás symbolizuje dění okolo pandemie Covid-19, a vložte jej do políčka uprostřed naší přílohy. Pracovat můžete buď s vytištěnými materiály, nebo si přílohu otevřete v nějakém grafickém editoru a fotografii do něj vložte v elektronické podobě.
3. Obraz doplňte textem. Slovy vyjádřete, proč jste vybrali zrovna daný obrázek. Pokuste se vystihnout, čím je fotografie výmluvná. Slova lze psát rukou nebo v grafickém editoru.
4. Ukažte výsledek ostatním (třeba na sítích) a promluvte si s nimi o tom, které další obrazy považují za výstižné.

Autorky: Petra Šobáňová & Pavla Bašťanová

Obrázek 10 – Ve světě obrazů: edukační listy. (Pedagogická fakulta UPOL, 2022).

Obrázek 11 – Pokreslený sešit (Pedagogická fakulta UPOL, 2022)

Galerie Středočeského kraje (GASK) má i své lektorské centrum, které bylo založeno v roce 2009. (Gask, 2022) Gask nabízí pro žáky druhého stupně základní školy volně ke stažení na svých webových stránkách pracovní listy ke stálým expozicím. Jsou určeny jak pro učitele výtvarné výchovy, tak také pro učitele dějepisu. Pracovní list je doplněn o samostatný metodický list, který je na principu návodu, jak s listem pracovat. Listy jsou v jednotném grafickém stylu, každý vždy s jednou dominantní barvou.

Zapoznajte se do symbolických básní BEDŘICHA SMETANY
Cyklus Má vlast je inspirován českou KRÁKNOU a její LEGENDÁRNÍ HISTORIÍ.

Mohl by některý ze skladeb doprovodit Charlottin obraz... díky smotafé a pocitům, které ve vás vyvolává?

ANTONÍN DVOŘÁK
Nesamozřejmě český hudební skladatel se narodil roku 1858 v Hradci Králové... jeho skladby jsou plné humoru a satiry... a především veselejších nálad... a především veselejších nálad... a především veselejších nálad...

BÁSEŇ KAREL HYNK MÁCHA ve své lyrickoepické básni Máj opěvuje také jednu takovou krajinu. Ještě znáte její nejméně tři část. Byl pozdní večer... (doplněte)
Citlivě ten klásk šlytka nějak ozvyk?

Pracovní list pro tuto pozornost...

Přetváří se však [jiny] úryvek z této básně. Jaké pochyby ani básník vypluje do těchto řádků?

Věrný jsem jsi Čechů kměno,
věrný bratr bratřím svým;
jazyk český je i Tobě
otců druhým dědictvím.
České hory – české doly –
česká luhy – český háj –
širší vlast – ta česká země
nejmilnější Tobě ráj.

Karel Hynek Mácha, Máj

Co bylo pro romantické autory tak inspirativní, že se tyto motivy a prvky promítaly v jejich tvorbě?
Zachytit jste i vy pohled na místo, které je velkou srdcí naší?

Očkejte romantismus prostřednictvím výhledů horou, hudby, literatury
Slova, která jste našli v předchozích úkolech, by se vám mohla hodit pro vlastní veršovaný text...

Pracovní list: Marieka Barthová / Metodický list: Lucie Šedivá a Karle Věra Holáková / Jazyková vzdělávání: Tereza Hejmová, Tereza Šteplová / Grafická úprava: Lucie Žalová & Marieka Procházková

S Prátem Březdou kurtovala obřadkou knihu Co se stalo všechno poví od Josefa Héráta a Bohumily Grögerové. Teď se Věra rozvádí a setkává se s ním znovu. Zaujímá ji vztahové a rozhodnutí jednotlivých párů. Tímto párem začala využívat ve své tvorbě.

Pokračujte v myšlenkové mapě, nebo si vytvořte zcela vlastní. Můžete si zvolit i jiné předměty, které je pro Vás důležitá.

Tématem obrazů vždy také nerozřešená a nerozřešitelná otázka. Věra si uvědomuje dynamiku života, jeho začátek a konec.

Kladete si v životě nějaké otázky? Máte nějakou, na kterou zatím nenecháváte odpověď? Člověk je ve svém rozhodování svobodný, a tedy i odpovědný za své konání. Stačí jít někdy před skutečným rozhodnutím? Na základě čeho jste se rozhodli? Pomožte Vám k tomu rozum, nebo pochyby?

Spočítejte kurtovale také knihu. Máj měl zprávu Helena Paloučová. Pracovní zadání a texty zprávy Čapka. S Helenou bydlí v podzemí domě, kde visí Čapka a dlu.

Pracovní list pro Věru pozornost...

Se svým svědomím aneb seř
Strojce, strážce své svobody, svého svědomí, svého osudu
Staň se světlým svědkem svého stínu
Sám se staněš svým soudcem
Ze základu zrození i zanikání

Při aliteraci se v textu opakovaně vyskytují slova, která začínají na stejnou hlásku. Přetvářte si příklady, které Věra Holáková využila ve svém díle. Například: Věra poročila slova spojená. Vyplňte se své myšlenkové mapy a doplňte je slova, která dle aktuálně nejvíce přemýšlíte nebo co Vás trápí...

Obrazy Věra ztvárňuje a jistou hravostí, ale vždy se věří vážnosti. Často stojíme před branou svých rozhodnutí, ale ne vždy víme, kam nás dovedou.

Pracovní list: Marieka Barthová / Metodický list: Lucie Šedivá a Karle Věra Holáková / Jazyková vzdělávání: Tereza Hejmová, Tereza Šteplová / Grafická úprava: Lucie Žalová & Marieka Procházková

Obrázek 12 - Gask: Pracovní listy (Gask, 2022)

Samoobslužné pracovní listy pro návštěvníky výstavy Pravoslava Rada, která proběhla v Uměleckoprůmyslovém muzeu v Praze z roku 2011, se nazývají Radovy radovánky. Autorky Radovánek jsou Vladimíra Sehnalíková a Marie Fulková. Grafický design měli na starost Tereza Hejmová s Janem Matouškem. Obsah a forma listů vychází z toho, že Pravoslav Rada byl keramik. Pracovní list seznamuje návštěvníky s výstavou, ale také nechává i nějaké úkoly na doma.

Radovy Radovánky
Samoobslužné pracovní listy pro návštěvníky výstavy Pravoslav Rada – keramická díla
Číslo katalogového listu: SUPP. 3.2 – 25. 4. 2011

Mysli, že přiblížit z keramikou radou být humorně? Přivodit se o tom v různých obřadech autorovy keramické tvorby.

postavy
nádoby
hrny
pláci
soška
hodiny
hrnek s pohárkem

Obrázek 13 - Radovy Radovánky: samoobslužný list (Česká sekce INSEA, 2020)

Mezi zajímavou webovou stránku také patří Listovatel.cz (archspace, 2022). Tato webová stránka je bezplatná a je plná pracovních listů pro děti od 7 do 11 let. Tyto listy navrhly designérky Karla Gondeková a Karolína Matušková. S tímto diplomovým projektem získaly několik ocenění a to například mezinárodní soutěži Agrafa, obdržely také Zlin Design Week ocenění a dostaly hlavní titul Best in Design 2022.

Obrázek 14 – Listovatel.cz (Listovatel, 2022)

3 VOLBA BAREV

Jak vytvořit pracovní list pro děti, tak ať je barevně přitažlivý? Každá barva má svůj určitý význam. Je možné, že oblíbené barvy se věkem mohou měnit. Ale pokud se zaměříme na děti, tak zjistíme, že volí hlavně pestré barvy.

Každý vnímá barvu rozdílně. Existuje velké množství různých odstínů. (Samara, 2016) Barva patří mezi velice silné vizuální podněty, které lidé vnímají. Je ale třeba dávat pozor, že každý vnímá barvu velice subjektivně. Barvy vnímáme díky vlnové délce: světlo prostupuje okem, a barvu určuje frekvence, která vzniká při odražení světla od různých předmětů. Základní barvy (žlutá, červená, modrá) mají největší frekvence. Pokud zachytíme frekvenci mezi dvěma barvami, vnímáme odstín (sekundární barva). Mezi červenou a žlutou barvou vnímáme oranžovou, mezi modrou a žlutou je zelená a mezi modrou a červenou fialová. Dalším z pojmů je saturace. Saturace je to, jak vnímáme sytost barvy. Barvy, které jsou satureované, jsou sytější a výrazné. Opak těchto barev označujeme jako desatureované barvy. TO jsou takové, které jsou méně výrazné, jako tomu je například u šedé nebo hnědé barvy. Dále dělíme barvy podle teploty na teplé a studené. Červené a oranžové odstíny barev evokují teplo nebo horko, a oproti tomu studené barvy, jako je modrá nebo zelená, evokují chlad nebo studená místa, led. Určité barvy nám mohou připomínat různé předměty, ale to je opět individuální u každé osoby. Vztahy mezi barvami můžeme lépe vnímat díky tzv. vizuálním modelům. Nejvíce využívaný model pro vnímání vztahů mezi barvami je takzvaný barevný kruh. Tento barevný kruh navrhl Albert Munsell.

3.1 Děti a barvy

Děti vnímají svět kolem sebe především očima, a jasné barvy jsou jedním z prvních aspektů zraku, který jim pomáhá rozlišovat tvary a kategorizovat předměty. (Pancare, 2020) Jasné barvy se dětem líbí, protože je lépe vnímají. I když děti stárnou, jsou stále přitahovány k jasnějším barvám. Je také dokázáno, že barva ovlivňuje jejich náladu a chování. Pro děti jsou primární barvy (jako červená, žlutá a modrá) a sekundární barvy (zelená, oranžová a fialová) mnohem atraktivnější, než například světlé odstíny. Tento příklad je možné pozorovat i u dětských nápojů, hraček a podobně. To je také důvod, proč jsou tyto výrobky, které cílí na děti tolik pestré. Děti preferují jasné barvy, protože jejich zrak není ještě dostatečně vyvinutý. Pokud se dítě dívá na okolí, je pro něj přitažlivější

jasná barva nebo výrazná, kontrastní barva. Barva ovlivňuje emoce a může mít velký vliv na děti, tím jak se vyvíjí. Teplejší barvy jako oranžová a žlutá přinášejí štěstí a pohodlí. Je dokázáno, že červená barva zvyšuje srdeční frekvenci, a proto zvyšuje například chuť k jídlu, zatímco chladnější barvy, jako modrá a zelená, mají tendenci uklidňovat, ale jsou studenější. Když se děti učí, často si spojují barvy s předměty, jako červenou s jablky, oranžovou s pomeranči, žlutou s banány nebo sluncem, zelenou s trávou, modrou s oblohou nebo vodou apod.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 SAMOOSLUŽNÉ LISTY PRO FESTIVAL HEFAISTON

Při tvorbě samoobslužného listu je dobré zvolit jak vhodný formát, tak strukturu pracovních listů a jeho ilustrace. Musíme vědět, pro jakou cílovou skupinu list navrhujeme. Děti zvládají jiný typ a obtížnost otázek, než například studenti středních škol nebo dospělí. List musí být hravý a bez složitého textu, a úkoly by se měly obměňovat.

4.1 Formát samoobslužného listu

Formát pro samoobslužný list jsem zvolila A5. Podle zkoumání různých pracovních listů v galeriích, jako například MUO (nedatovano.cz), GASK, Krajské galerie výtvarného umění ve Zlíně, Uměleckoprůmyslového muzea v Praze (Radovy radovánky), je rozměr většiny pracovních listů ve formátu A4. Já zvolila menší formát, protože tento samoobslužný list přizpůsobuji festivalovému prostředí. A5 je vhodný nejen pro lepší manipulaci, ale je i dostatečně velký na to, aby text a úkoly v něm byli čitelné. Počítám s tím, že děti budou list nosit s sebou, a budou si do něho kreslit a psát ve venkovním prostoru. Více stran ve formátu A5 tvoří pro děti pevnější podklad na kreslení a psaní a určitou měrou zabraňují nechtěnému protrhnutí.

Pokud si vezmu představu tzv. terénu na hradě, kde se festival koná, byla potřeba zvolit formát, který padne dětem do ruky. Velikost A5 je pro děti na nošení po hradě příjemnější než větší formát, který by se jim ohýbal, a pokud by například bylo větrné počasí, tak by se manipulace stala pro děti daleko komplikovanější. Formát A5 se může jevit jako malý, ale chtěla jsem, aby se navýšil počet stran, čímž děti dostanou silnější podklad pro tvorbu a obsah lze lépe členit do logičtějších celků podle stran.

4.2 Vazba

Vazbu jsem zvolila V1. Jedná se o měkkou vazbu, ve které jsou listy vloženy do sebe a ve hřbetu sešitu spojeny 1-2 kovovými skobami. Původně tento přehyb měl být z vrchní části, ale po testování funkčnosti jsem přešla na klasické umístění přehybu a to na levé delší straně. Za větrného počasí by byl sešit už dlouhý a nebyla by s ním dobrá manipulace. Velikost kdy otevřený sešit má formát A4 je tedy ideální. V1 vazba je i cenově nižší než vazba kroužková či lepená. Kroužková vazba nebyla vhodná z toho důvodu, že cena je

vyšší než vazba V1 a u samoobslužného sešitu by cena stoupla. Další vazba jako knižní lepená potřebuje více listů než má samoobslužný sešit a zase se zde jednalo převážně o cenu. V1 tedy splňuje jak cenu tak také funkčnost.

4.3 Papír pro samoobslužný list

Výběr papírů byl jedním z velice důležitých aspektů pro tvorbu sešitu. Papír musí být (nejen) pro děti příjemný na dotek. Na papír se musí dát dobře kreslit, psát a malovat. Pokud by byl papír lesklý a příliš hladký, voskovky by nemusely na papíře dobře držet a barvy by nevypadaly dobře. Tyto papíry jsou také většinou bílé a to do venkovního prostředí není příliš vhodný výběr. Bílá odráží ostré světlo a ve slunečném prostředí by nebylo příjemné se na tento papír dívat a děti by mohly bolet oči. Proto bylo nejlepší použít papír, který je nějakým způsobem zbarven. Cíl při výběru papíru byl takový, že nesmí příliš odrážet světlo, ale černý tisk na něm zároveň musí být dobře viditelný. Samozřejmě se na list musí dát dobře kreslit, tak ať na něm použité voskovky dobře drží a nesmývají se. Důležitým kritériem pro výběr byl především fakt, že jsem chtěla náklady samoobslužného listu co možná nejvíce snížit. Proto jsem chtěla nejlépe béžový nebo hnědý papír, který by byl recyklovaný. Tím jsem chtěla také poukázat na ekologii, recyklaci a na přírodu a její ochranu jako takovou. Chtěla jsem také, aby byl papír tvrdší (měl větší gramáž) než klasický kancelářský papír, který je v tiskárně nejběžnější (80 g/m²). Děti si sešit budou nosit po hradě, a kdyby byl papír příliš měkký, byl by náchylný na mechanické poškození, a navíc by komplikoval vyplňování úkolů, jako je spojování nebo vybarvování, kdy by se papír mohl protrhnout, zejména pokud nemá dítě k dispozici vhodnou podložku.

Některé recyklované papíry byly příliš tmavé. Na těchto listech nešel dobře vidět tisk ani voskovky. Barva papíru se nakonec zdála být nejlépe béžová nebo lehce s odstínem do žluté. U těchto papírů jdou krásně vidět jak voskovky, tak černý tisk, který se neztrácí. Pokud je slunečné počasí, odraz světla od takového papíru není nepříjemný jak odraz světla u běleného papíru. Nevýhoda některých papírů je však ta, že na ně není vhodné tisknout (to jsou takzvané „chlupaté papíry“). Tyto papíry by mohly zanášet tiskárnu v grafické firmě.

4.4 Výběr okruhů pro samoobslužný list

Samoobslužný list vychází z historie hradu Helfštýn a jeho kovářské tematiky. Výběr tématu se přizpůsobil pro děti ve věkové kategorii, kterou jsem zvolila, konkrétně ve věku od 4 do 10 let (předškolní věk/mateřská škola/část prvního stupně základní školy).

Okruhy jsou:

- **Mytologie** – protože děti mají rády příběhy a touto formou je dobré popsat dětem boha Hefaista, díky kterému vznikl název kovářského festivalu Hefaiston.
- **Kovářství** – Samoobslužný list vznikl díky kovářskému festivalu. Některé úkoly jsou vytvořeny tak, že děti najdou inspiraci přímo v prostředí festivalu a samotném hradě.
- **Erb** – Helfštýn byl ve vlastnictví velkého množství rodů, proto jsem využila i tematiku erbu a erbovní pověsti. A také jsem chtěla vyzdvihnout unikátní dochovaný reliéf nad vstupní bránou hradu (místo před pokladnou) patřící rodu Pernštejnů.
- **Pověst** – Vedle použití erbovní pověsti jsem použila také jednu z nejznámějších helfštýnských pověstí a to O Zelené paní. Tato pověst provází každého návštěvníka při komentovaných prohlídkách hradu.

4.5 Potřeby k samoobslužnému listu

Tím, že samoobslužný list je určen do festivalového prostředí, a k obsluze pouze pro děti a rodiče, tedy bez edukátora, je potřeba k listům poskytnout i nějaké psací potřeby. Nejlépe se osvědčily pastelky nebo voskovky. Voskovky mají výhodu, že na rozdíl od pastelek v tom, že pokud se voskovka zlomí, dá se s ní bez větších obtíží psát a kreslit i nadále. Chceme, aby děti nebyly svazovány pouze na použití jedné barvy (kterou nabízí samostatná tužka, fix či propiska). Tím je potřeba nabízet alespoň kompletní sadu základních barev pastelek (voskovek), a to červenou, žlutou, modrou, zelenou (ideálně i hnědou a černou), a tím podněcovat dětskou kreativitu a fantazii. Cena pastelek se pohybuje v různých hladinách. Pokud si vezmeme pastelky, které běžně nabízejí jako reklamní předmět, jejich cena se pohybuje cca od 5–7 Kč za krabičku. Dále jsou pastelky,

kteřé se dají koupit v papírnictví, a tam se cena pohybuje do 20 Kč. U voskovek, které se také dají koupit v papírnictví, cena vychází kolem 9 a více korun. Musíme počítat s tím, že budeme potřebovat více kusů. Pastelky nebo voskovky by se měly poskytovat k samoobslužnému listu jako sada nebo celý balíček. Je tedy vhodnější tyto potřeby nakoupit předem ve velkém množství bez DPH, s možností množstevní slevy. Další variantou je oslovit nového sponzora (například KOH-I-NOOR HARDTMUTH) nebo poskytovat pastelky s logy sponzorů, a tím snížit náklady.

Podle zkoumání jsem zvolila pro děti voskovky, a to z toho důvodu, že se s nimi dětem lépe pracuje, a mají sytější barvy než pastelky. Dále není potřeba mít k nim ořezávátko (což by tvořilo další náklad), nebo jinou pomůcku, která udržuje pastelky špičaté – zlomená pastelka se stává nadále nepoužitelnou.

4.6 Grafika pro samoobslužný list

Dříve, když grafik kreslil tradiční formou, využíval papír a tužku. Dnešní doba je více digitální a i já jsem pro tvorbu grafiky samoobslužného listu vybrala digitální kresbu. Grafiku jsem vytvořila v aplikaci Procreate. S aplikací se lehce pracuje, a tím že je navržena pro tablety, umožňuje vytvářet kreativní nápady kdekoli, protože skladný tablet se dá vzít s sebou nejen do vlaku, ale i na různá další místa, a není potřeba sebou nosit další výtvarné pomůcky. Nevýhoda tohoto programu je, že je pouze pro iPady.

Inspiraci pro tvorbu kreseb v samoobslužném listě jsem našla v komiksech a omalovánkách, které mám sama ráda již od dětství. Tím jsem se inspirovala a chtěla jsem, aby děti si listy vybarvily, a vyjádřili svou kreativitu a fantazii dle věkových skupin. Kresbu jsem komponovala do hradního prostředí tak, aby sešit navodil atmosféru, kterou hrad má. Černá linka byla volba na prvním místě a sama se nabízela. Černá barva je i symbolem uhlí, které kováři využívají. Černý tisk vypadá i dobře na recyklovaném papíře. Tím, že děti omalovánky dobře znají, černá linka by je měla navádět k vybarvení obrázků a doplňování her a úkolů.

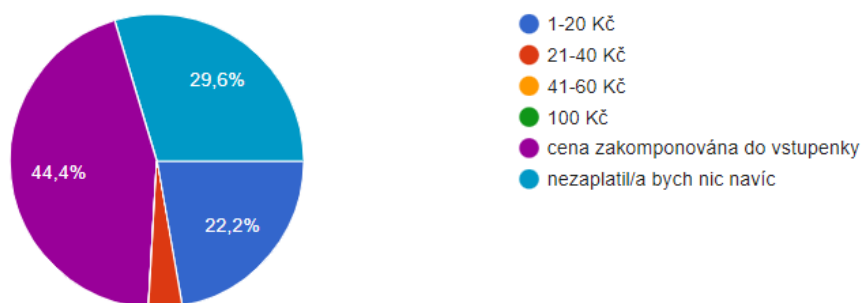

4.7 Byli by návštěvníci ochotni zaplatit za samoobslužný list?

Při výzkumu, zda by rodiče zaplatili dětem za samoobslužný list při vstupu na festival, jsem vyhodnotila, že je lepší zakomponovat cenu do vstupenky, a tím ho poskytnout bez rozdílu, aby se předešlo tomu, že by některé děti neměly šanci si odnést zajímavý zážitek a poznání historie hradu a samotného festivalu Hefaiston.

Protože že festival koná v Olomouckém kraji, je pravděpodobnější, že spousta lidí přijede právě odtud, proto jsem pro výzkum volila cílovou skupinu, která pochází z okolí. Hefaiston má pro děti do 6 let vstupné zdarma a list je určen pro skupinu od 4 do 10 let. Tato varianta vstupu je pro děti od 4 let, kdy cena vstupenky odpovídala ceně samoobslužného listu. Otázky v dotazníku pro rodiče s dětmi měly šest možností výběru ceny samoobslužného listu. Kdy se cena pohybovala od 1–20 Kč, od 21–40 Kč, 41–60 Kč, 100 Kč, a cena je již zakomponována do vstupenky a nezaplatil/a bych nic navíc. Odpověď u ceny vstupenky 1-20 Kč preferovalo 22,2 % dotazovaných. U ceny 21-40 Kč vyšlo pouze pět procent. Ale většina lidí by zvolilo variantu, kdy by neplatili nic navíc. Nejlépe tedy dopadla cena zakomponovaná do vstupenky. Tato varianta mi přišla nejpříjemnější, a proto jsem ji také zvolila. Otázkou je, jak nastavit cenu pro děti ve věkové kategorii od 4 do 10 let, když Hefaiston má vstup pro děti do 6 let zdarma.

Mé řešení je takové, že by vstup zdarma měli děti do tří let. Starší děti od čtyř let, pro které je zvolen samoobslužný list, by měli vstup za symbolickou cenu, a to cenu nákladů za samoobslužný list s pastelkami. Více jak 50 korun ale tento balíček stát nemůže, rodiče by ho dětem tedy pravděpodobně nekoupili (pro vícečetnou rodinu by to byla finanční zátěž). Můj další cíl je udělat cenu tohoto balíčku co nejlevnější, ale nejt s kvalitou dolů, to znamená najít sponzora, který by si mohl dát reklamu na krabičku voskovek či zadní stranu samoobslužného listu a tím se zviditelnit.

Obrázek 15 – cena samoobslužného listu

Ceny dílen a edukačních programů, se pohybují kolem 20–50 Kč. V Muzeu Komenského v Přerově cena edukačního programu na osobu je 20 Kč. Časová dotace programu je do 60 minut (pro děti a žáky základní školy). V Galerii hlavního města Prahy je vstupné pro nedělní výtvarné dílny 20 Kč, přednášky o veřejné plastice 50 Kč, výstavy se sníženým vstupným + lektorský příplatek vycházejí na 20 Kč. V Galerii moderního umění v Hradci Králové je cena programu pro žáky 20 Kč na osobu, při časové dotaci je 45-60 minut.

Tím, že děti dostanou nejen sešit (samoobslužný list), ale také jsou k němu poskytnuty psací potřeby ve formě voskovek, aby mohli rovnou plnit zadané úkoly, je cena 20-50 Kč v ceně vstupenky adekvátní v poměru vzdělávání, zábava, informace.

Časová dotace není potřeba v rámci minut nebo hodin. Jedná se o samoobslužný list, který si děti vyplní přímo na festivalu, ale charakter úkolů na něho není přímo vázán, a pokud tedy nebudou mít čas si list vybarvit, nebo doplnit některé úkoly, je zde několik variant, jak list dokončit. Mohou se na festival znovu vrátit (je to víkendový festival), nebo se mohou vrátit na samotný hrad, kdy už festival neprobíhá. Další varianta je dodělán úkolů si doma, tam se bude jednat spíše o vymalovávání listů nebo čtení příběhů s rodiči.

4.8 Tvorba pracovního listu

Když vezmeme tvorbu listů podle Lenky Mrázové, která ve svých skriptech shrnula tvorbu pracovních listů do několika bodů pro snadnější orientaci v daném tématu, tak zjistíme, pro koho list tvoříme a vše podstatné co nám pomůže pro ucelenost edukačních pomůcek.

1. **Do jaké expozice list vytváříme.** List je pro kovářský festival.

2. **Cílovou skupinou** pro samoobslužný list jsou rodiče s dětmi a děti do 8 let, nebo také mateřské školy. Malí návštěvníci budou plnit úkoly přímo na festivalu s pomocí rodičů nebo jiného doprovodu.
3. **Proč tento list vyvážím:** chci, aby i menší návštěvníci si z festivalu odnesli nový zážitek, využili svou fantazii a festival získal určitou přidanou hodnotu.
4. **Cíle vzdělávání.** Chci, aby hravou formou si děti odnesli nějaké vědomosti (inspirace u J. A. Komenského) a kovářské setkání by nebylo jen o kovářském řemesle jako takovém, ale by bylo propojené s hradem a jeho bohatou historií. Festival by měl možnost nabídnout pomocí edukačních listů pro malé návštěvníky zábavu a pestrost. Rodiče s dítětem by si měli odnést společný zážitek z pěkného dne.
5. **Čas.** Musíme vědět, kolik času chceme, aby návštěvníci strávili nad vyplňováním pracovních listů. Chtěla bych, aby se děti mohli k listům vracet a tím, že je list určen nejen pro festival, ale i kdykoli jindy během návštěvy hradu, či zcela mimo, kdy budou mít dostatek času na doplnění a poznání prostředí a historie.
6. **Jak by měl list vypadat?** Formát listu vybíráme podle cílové skupiny a podle obsahu úkolů. List musí být dostatečně velký na vyplňování úkolů a zároveň mít pevné listy tak, aby se při manipulaci list neprotrhl, s ohledem na malé děti.
7. **Volba obsahu.** Hrad, pověsti, kováři, erb.

Protože je list určen pro menší děti (MŠ) až první stupeň základní školy do deseti let je dobré si uvědomit obtížnost cvičení v samoobslužném listě. Podle zkoumání a také knihy *Nedělní párty s Picassem* od Silvie Šeborové, se dají děti v této věkové kategorii v galerii zabavit pomocí hledání (neboli jsou takzvaní pátrači). (Šeborová, 2021) Pokud se někde v místě opakuje stejný motiv, děti ve věku 3+ mohou hledat stejné či podobné motivy. V galerii se mohou hledat například zvířátka na obrazech, obrazy s domy a další. Mezi další hry může být i pexeso. Princip, při kterém mohou děti hledat stejné obrázky, nebo stačí například u obrazů najít stejná zvířátka či náměty. Pro děti ve věku 5+ se dají hádat názvy děl před tím, než si je přečteme nebo vzájemně porovnávat dvě díla. Co se tedy dá využít v mém samoobslužném pracovním listě?

V samoobslužném listě využívám hledání, dokreslování a spojování. Snažím se zapojit dětskou fantazii a dávám jim hodně volnou ruku v rámci dokreslování a použití barev.

4.8.1 Využití barev

Jak se píše v teoretické části, děti mají rády jasné a ostré barvy. Nejlépe modrou, červenou, žlutou a fialovou. Podle zkoumání pracovních listů je hned několik variant, rozdělených podle využití barev. Barevné pracovní listy jsou pro děti zajímavé tím, že listy přitáhnou jejich pozornost a z určitého pohledu jsou hravější. Další varianta je využití pouze jedné barvy (růžová, modrá...) nebo kombinace maximálně dvou barev (například modrá nebo jiná barva s doplňkovou černou). A dále existují varianty listů, které využívají principu omalovánek. Tyto listy mohou podpořit fantazii dítěte. Dítě se na něm může kreativně vyjádřit, bez toho aniž by mu to barvy určovaly.

Já jsem se rozhodla udělat samoobslužný list, který je pouze v černé barvě. Proč právě pouze černá? Tím, že list je určen pro festivalové prostředí, je potřeba dát dětem k dispozici i psací potřeby nebo potřeby na malování. Když je list v černé barvě děti si mohou list vymalovat sami podle své fantazie a to je to, co chci listem docílit.

K černé barvě se přisuzuje spousta negativity, je brána jako barva smutku, ale je to i barva luxusu, a také například úrody (černá úrodná půda), barva plodnosti. Každá kultura vnímá význam barev jinak. Ale já jsem černou barvu zvolila z několika důvodů. První důvod je ten, že kovářské řemeslo je těžká a špinavá práce, dřina, neodmyslitelně k ní patří (či patřilo) uhlí, ale je to krásné řemeslo. Dalším důvodem je, že chci, aby si děti vyjádřily svoji kreativitu, a malují do listu, aniž by je nějaké barvy ovlivňovaly. Proto dostanou k dispozici základní barevnou škálu ve formě voskovek a samoobslužný list, který mohou vyplnit, ale také vymalovat podle sebe, a nemělo by je něco zbytečně omezovat. Inspirovat se mohou okolní krásnou přírodou a samotným hradem. Také kovářské umění, které je bude obklopot, bude velkou inspirací k vyjádření svých zážitků z návštěvy festivalu.

4.9 Popis obsahu samoobslužného listu

Samoobslužný list se skládá z několika stran, které jsou navrhnuté na principu omalovánek. Omalovánky jsou dětem blízké, a proto si je mohou pomocí voskovek sami dotvořit, ale také doplnit různé spojovací úkoly nebo přiřadit správné obrázky. Voskovky budou dostávat k samoobslužnému listu při vstupu na hrad jako jednotný balíček.

4.9.1 Popis stran samoobslužného listu

První strana

První strana přivítá děti na festivalu. Na začátku je úkol, kdy děti mohou dokreslit svůj portrét u husitské věže hradu – replikou původní věže, která byla vybudována ve 20. letech 15. století a nachází se v severní části hradu na třetím nádvoří. Ke konci 20. let byla věž opravena, a po roce 2000 na ni bylo umístěno i schodiště ze dřeva podle návrhu architekta Zdeňka Gardavského. Tato věž je ikona hradu. Děti, které se už umí podepsat, si list podepíší a u dětí, které ještě psát neumí, jim s podpisem mohou pomoci rodiče. Vše je v listě popsáno, tak ať je manipulace a pochopení úkolů co nejjednodušší.

Po zkoumání funkčnosti listu se úkol dokreslení portrétu změnil na to, aby děti dokreslili cokoli, co je napadne podle vlastní fantazie, jako například hrad, přírodu, princeznu, ...

Druhá a třetí strana

Po otočení první strany je dvojlist mytologie, kdy se dětem vizuální formou vysvětluje, jak vznikl název festivalu Hefaiston.

Otázkou bylo jak nejlépe předat dětem příběh, tak ať není text zbytečně zdlouhavý a rodiče se s textem netrápí při čtení příběhu přímo na festivalu. Dobrá forma předání textu bylo vytvořit komiks, kdy si obrázky komiksu děti mohou sami vybarvit. Obrazové formy předání informací je pro tuhle věkovou kategorii nejen více pochopitelná, ale dětem pomohou více zapamatovat příběh. Výhoda komiksu je i taková, že zdlouhavé texty na festivalu by nebylo možné dětem číst z důvodu velké koncentrace lidí, ale také hluku a jiných rušivých podnětů.

Krátké shrnutí příběhu: Festival se jmenuje po řeckém bohu Héfaistovi. Héfaistos je bůh ohně a kovářství. Syn boha Dia a bohyně Héry. Život Hefaistovi připravil spoustu překážek. Bohové na hoře Olymp byli krásní, ale Héfaistos se narodil ošklivý. Když si jeho matka Héra všimla jeho vzhledu, shodila ho z hory Olymp. Héra nesnesla to, že by bohem byl někdo tak nehezký. Héfaistos padal z hory tak dlouho, až nakonec dopadl do moře. Z moře ho zachránily bohyně vody Téthys a Eurynomé. Nejen, že Héfaista zachránily, ale začaly se o něj starat a zařídily mu kovárnu. V kovárně zhotovil spoustu krásných předmětů a věnoval je bohyním Téthys a Eurynomé na důkaz díku. Téthys nosila náhrdelník od Héfaista, kterého si všimla i bohyně Héra. Tento šperk Héru natolik uchvátil,

že přivedla Héfaista zpět na Olymp a zařídila mu zde bohatě vybavenou kovárnu. Héfaistos se tak se svou matkou smířil. Jednou se zastal matky proti svému otci a Zeus ho podruhé srazil z Olympu. Héfaistos padal z Olympu celý den, až nakonec dopadl na ostrov Lémnos. Při pádu si zlomil obě nohy, ale měl štěstí, a lidé na ostrově mu pomohli. A Héfaistovi se na ostrově natolik zalíbilo, že už tam zůstal.

Příběhy děti mají rády a mohl by zaujmout i rodiče. Tento úkol se plní při pomoci rodičů. Rodiče dětem přečtou příběh. Děti mohou podle své fantazie komiks vybarvit.

Čtvrtá strana

Čtvrtá strana nese název „Přiřaď názvy, k nástrojům a zakroužkuj, které patří kovářům“. Jedná se o úkol, kdy je na stránce osm předmětů, ale ne všechny kovářům patří, nebo je využívají při své tvorbě. Ve středu obrázku jsou názvy těchto předmětů, a děti napřed přiřadí odpovídající názvy k předmětům a pak vyberou, které předměty patří kovářům. A zase je zde varianta, že si děti mohou předměty vybarvit nebo i celou stránku podle své fantazie. Pokud jsou děti menší a neumí tolik číst, pomohou jim s úkolem rodiče nebo si pouze vyberou obrázky, které kovářům patří. Tento úkol je variabilní ke každé věkové kategorii.

Pátá strana

Pátá strana je prázdná, kromě černého kresleného rámečku a kreslené kovadliny. Děti na této stránce mají za úkol nakreslit kovárnu. Proč zrovna celou kovárnu? Jsme na kovářském festivalu a proč nenakreslit přímo kovárnu venku, kdy zde máme k dispozici inspiraci. Funkční kovárna na hradě Helfštýn je už od středověku, a v roce 1988 k ní byla přidána kovaná vstupní mříž od Jiřího Jurdy a Ladislava Palka. Na Hefaistonu kromě středověké kovárny je i několik stánků, kde se umělci kováři snaží za dvě hodiny vykovat dílo a dostat za něho ocenění. To je další možnost pro děti, kde uvidět kováře při práci, a mohou je tak použít jako inspiraci pro malování. Úkoly jsou libovolné, takže nemusí striktně kreslit kovárnu, mohou dokreslit pouze kováře nebo cokoliv je zaujme.

Šestá strana

Tuto stranu jsem nazvala „Pomůžeš najít kováři cestu ke kovadlině?“. Začátek hry začíná u kováře a je označen písmeny A až E. Na konci spletených čar jsou chytáky v podobě vody, slunce nebo prázdného místa. Úkol je zaměřen na přemýšlení a orientaci. Tímto úkolem jsem chtěla děti zabavit, že nikdy neví, co je čeká na konci cesty.

Sedmá strana

Sedmá strana se využívá situace, kdy je hrad plný kovářských děl. Jedná se o hru, kde děti budou hledat a všímat si stálých kovářských děl, které se nachází po celém hradě. Když děti najdou jedno z devíti děl, které jsou v listu zobrazeny, odškrtnou si dílo a mohou hledat dál. Pokud některé dílo nenajdou, mohou si pomoci stranou s mapou pro rodiče, kde naleznou správné odpovědi, nebo vše, co budou potřebovat při kontrole, jestli je vše vyplněno správně. Při tvorbě této hry, mi pomohla knížka Nedělní párty s Picassem, kde jsou děti ve věku 3+ pasováni do rolí hledačů/pátračů. Děti mají rády bojovky nebo chodí hledat poklady. Rády objevují. Tato hra je seznámí s kovářskými díly a projdou si celý hradní komplex.

Osmá a devátá

Tyto strany na sebe přímo navazují. Jedná se o erbovní pověst, která je pro děti zase více zpřístupněna pomocí komiksové formy. Pověst se týká rodu Pernštejnů. Proč jsem vybrala právě rod Pernštejnů? Tento rod patřil mezi velice mocné rody České koruny. Pernštejní měli velká panství. Vlastnili nejen Lipník nad Bečvou ale také Tovačov, Pernštejn, Jimramov, Víckov, Helfštýn neboli Helfštejn, Plumlov, Prostějov, Lipník nad Bečvou, Přerov, Hranice, Drahotuš Pardubice, Kunětická hora, Potštejn, Rychnov nad Kněžnou, Litice, Brandýs nad Labem, Lanšperk, Rychmburk, Lanškroun a další. Můžeme vidět, že tento rod byl velice vlivný. Rod Pernštejnů však během třicetileté války vymřel.

Strana tedy popisuje význam erbu jako takového, ale také se věnuje erbovní pověsti, jak rod Pernštejnů přišel ke svému erbu.

Opět krátké shrnutí příběhu: Pověst vypráví o době, kdy kdysi dávno v moravských lesích žil muž, který páčil v lesích dřevěné uhlí. Tento muž se jmenoval Věnava. Na kopci si postavil chalupu, kde si dal všechn svůj majetek. Věnava nechával chalupu nehlídanou

a nepotřeboval si ji zamykat. Jednoho dne se stalo to, co nečekal. Někdo mu do chalupy vešel a snědl jeho jídlo. Věnava se rozhodl, že zloděje chytí, proto nešel pálit uhlí jak každý den. Věnava odhalil zloděje, byl to statný zubr. Aby zubra chytl, protáhl mu chřípím prut. Zubra přivedl ke knížeti na hrad. Věnava za statečnost a odvahu mohl mít přání. Přál si, aby mohl mít sám své panství. Jednou ranou setl zubrovi hlavu na důkaz své síly a statečnosti. Kníže byl tak ohromen, že Věnavovi dal svobodu, les a erb. Pověst je natolik známá a patří mezi moravské lidové pověsti.

Desátá strana

Na této straně se úkoly týkají opět rodu Pernštejnů. Zadáním je nalézt erb na hradě. Je to těžší úkol, ale jak už jsem zmiňovala, děti jsou zvědavé, a rády hledají a zkoumají věci. Může se stát, že děti ani rodiče erb přes veškerou snahu nenajdou. Proto je k dispozici nápověda ve formě mapy. Mapa je z vrchního pohledu a jednoduchá pro orientaci, a erb je zde přehledně zakreslen. Ale nabízí se také varianta, že se na hrad vrátí znovu, a erb se pokusí dále hledat.

Tématem těchto stran je nejen erb ale i Pernštejnové samotní. Rod Pernštejnů vlastnil velice rozlehlá panství, nejen na Moravě ale také v Čechách, proto jsou pro hrad významní, a věnují jim tolik prostoru.

Jedenáctá strana

Další úkol je domalovat erb již několikrát zmiňovaného rodu. Aby děti tento úkol zvládly, je v rohu menší nápověda, podle které mohou erb dokreslit. I když je to těžší úkol, dá se zvládnout. Jedná se o takzvané zrcadlení. Vyobrazena je jedna polovina erbu a druhou musí dotvořit.

Dvanáctá strana

Erby, jsou tak charakteristické pro rody, že je možné je spatřit na každém zámku či hradě nebo ve městě či vesnici. Proto jsem chtěla, ať si děti vytvoří svůj vlastní erb. Mohou využít cokoliv, co mají rády, nebo je vystihuje.

Třináctá strana

Na třináctou stranu jsem dala pověst O Zelené paní. Tato pověst patří mezi nejznámější helfštýnské pověsti. Zde jsem změnila podobu příběhů z komiksové formy pouze v textovou, a přiřadila jsem obrázek, který si děti mohou opět vymalovat. Text není dlouhý.

Příběh: Když na Helfštýně vládl zlý rytíř Jan Messepeck, unášel mladé dívky po jejich svatbě. Nárokoval si právo první noci. Jednou se měla vdávat dívka jménem Anežka. Rytíř se o svatbě doslechl a dívku unesl na svůj hrad. Anežka nechtěla být po vůli zlému rytíři a tak se vrhla do hlubokého hradního jezírka. Než dívka skočila do jezírka, rytíře proklela. V noci voda jezírka zezelenala. Duch Anežky pak začal rytíře strašit každou noc do doby, než se rytíř rozhodl opustit hrad. Duch Anežky je stále na hradě a kudy prochází, jsou zelené zdi. Kdo se jich dotkne a má dobré srdce, tomu se splní přání. Kdo je zlý, tomu zezelená ruka navždy.

Čtrnáctá strana

Na čtrnáctou stranu, jsem připravila spojovací hru podle bodů. Kde úkol zní: „Dokážeš spojit místo, kde se nachází Větrnice?“ Doplnovací hrou jsem chtěla upozornit na dílo, které vytvořila Marcela Kleckerová. Větrnice je také využita jako hlavní motiv loga Hefaistonu, které každoročně festival doprovází.

Patnáctá strana

Patnáctá strana je nápověda pro rodiče. Nápověda je ve formě půdorysu hradního komplexu, kde je ukázka kovářských děl tak, ať rodiče ví, kde se tato díla nachází, ale je zde také zakreslen pernštejnský erb. Další nápověda je u úkolu cesta kováře ke kovářině.

Šestnáctá strana

Na poslední straně, a to straně šestnácté, je v základu logo festivalu – Větrnice. Také je zde dostatek místa pro sponzory, a také místo na razítko, buď festivalové, nebo to které se nachází na hradě.

4.9.2 Shrnutí proč tento pracovní list dělám / smysl práce

Rozhodla jsem se vytvořit pracovní list, protože jsem chtěla dětem přiblížit kovářský festival Hefaiston, ale nejen ten, také historii hradu Helfštýn. Jako inspiraci jsem si vzala vzor Jana Amose Komenského, který chtěl vzdělávat celého člověka (tím se myslí nejen vzdělání, ale také fyzické schopnosti). Vzdělávat děti neznamena nevkładat jim do jejich hlav pouze spoustu slov, různé fráze, výroky a myšlenky, ale chce, ať věcem také porozumí. V listu jsem chtěla propojit historii hradu, protože hrad Helfštýn je velice unikátní. Také poukázat na samotné kovářství, které je nedílnou součástí hradu, a stojí za vznikem festivalu. Vše se propojuje a doplňuje, tak jako v mém návrhu samoobslužného listu pro festival. V listu jsem dbala na to, ať děti samotné využijí svou fantazii a mohou list doplňovat, dokreslovat a vybarvovat. To by mělo podpořit i to, že texty a obrázky jsou v černé barvě a v linkách jak omalovánky a je tam dostatek prostoru pro volnou tvorbu.

4.10 Cena/kalkulace samoobslužného listu/sešitu

Požadavky na cenu, kde je zahrnuta nejen vazba ale také gramáž papíru a tisk. Při tvorbě sešitu jsem si dala za úkol co nejnižší náklady za tisk, tak ať je pro rodiče i cena lákavá a sešit dětem koupí (momentálně vychází podle výzkumu jako nejlepší varianta sešit zahrnout již do ceny vstupného).

Při požadavku svorkové vazby V1, velikosti formátu A5, kdy se tiskne na přírodní papír 80 g/m², pouze černobílý tisk, který je však oboustranný a jeden sešit má 8 listů (16 stran) vychází celková cena sešitu na 12,50 Kč, pokud tiskneme větší množství (cca v počtu 500 ks.) Cena za 500 kusů samoobslužného vychází na 6 297 Kč. (Expressprint: [online]. Dostupné z: www.expressprint.cz) Další tiskárna nabídla cenovou kalkulaci, kdy je místo přírodního papíru použitý papír ofsetový s gramáží 140 g/ m². Při množství 500 ks vychází cena za kus 7,90 bez DPH, s DPH je jeho cena 9,50 Kč.

Podle nabídnutých kalkulací za tisk, papír a vazbu při vyhotovení 500 kusech, se dokážeme s cenou dostat i pod deset korun za kus.

Když k této ceně je nutné připočítat voskovky, u kterých se pohybuje cena kolem 9 Kč. V balíčku od značky Koh-i-Noor (pokud je kupujeme jako kusový) je 6 ks, konkrétně barvy žlutá, oranžová, zelená, modrá, hnědá a černá. (Voskovky: KOH-I-NOOR [online]. [cit. 2022-05-03]). Cena balíčku je necelých 20 Kč (vše se počítá s DPH).

4.11 Testování samoobslužného listu

Při testování funkčnosti samoobslužného listu jsem si vybrala děti různých věkových skupin, z toho důvodu, abych ověřila, jestli je list zaujme. Věkovou kategorii jsem si vybrala děti od 4 do 10 let, a zjistila, jestli děti chápou jednotlivé strany listu. Tím myslím, jestli je pro ně list (a úkoly na něm obsažené) dostatečně srozumitelný a já viděla, jak s listem manipulují a jak list doplňují. Proto jsem určila papír, se kterým bude manipulace pro děti jednodušší, a to jak při nošení po festivalu (prostředí hradu), tak také ať se na list dobře kreslí. Zvolený papír není v bílé barvě, protože že jsem chtěla přirozenější barvu: bílá barva by byla v jasném počasí příliš ostrá, béžové listy jsou příjemnější na pohled ve venkovním prostoru, ale také se více do prostředí hodí a listy nebudou hned špinavé.

Rodičům s dětmi jsem rozdala samoobslužný sešit, a k sešitu dostali také psací potřeby (konkrétně zmiňované voskovky Kooh-i-Noor). Také jsem sledovala, jak děti se sešitem manipulují, abych si utvrdila předpoklad, jestli je formát do prostředí vhodný.

Samoobslužný sešit jsem testovala s dětmi v různých věkových kategoriích, a to 4 roky, 6 let, 8 let a také 10 let. Bylo velice zajímavé sledovat nejen přístup dětí, jestli chápaly cvičení, ale také jestli si například listy chtěli i vybarvit. Čtyřleté děti vydrželi u samoobslužného listu méně než 15 minut, ale list je přizpůsoben i takovým potřebám, že si děti list mohou doplnit i doma. Časová dotace u samoobslužného sešitu je volná. To znamená, že čas se dá dětem přizpůsobit.

4.11.1 Jak děti k sešitu přistupovaly

Když jsem dětem sešit rozdala, byla potřeba děti nadchnout, ať si list zkusí doplnit. Zbytek už jsem nechala na rodičích. Listy jsem zkoumala podle několika bodů.

- Uměli se podepsat?
- Vymalovali si sešit? Jakým způsobem?
- Jaké barvy použili?
- Bavila je forma komiksu?
- Rozuměli zadání?

4 roky

Jak dlouho vydrželi u listu?

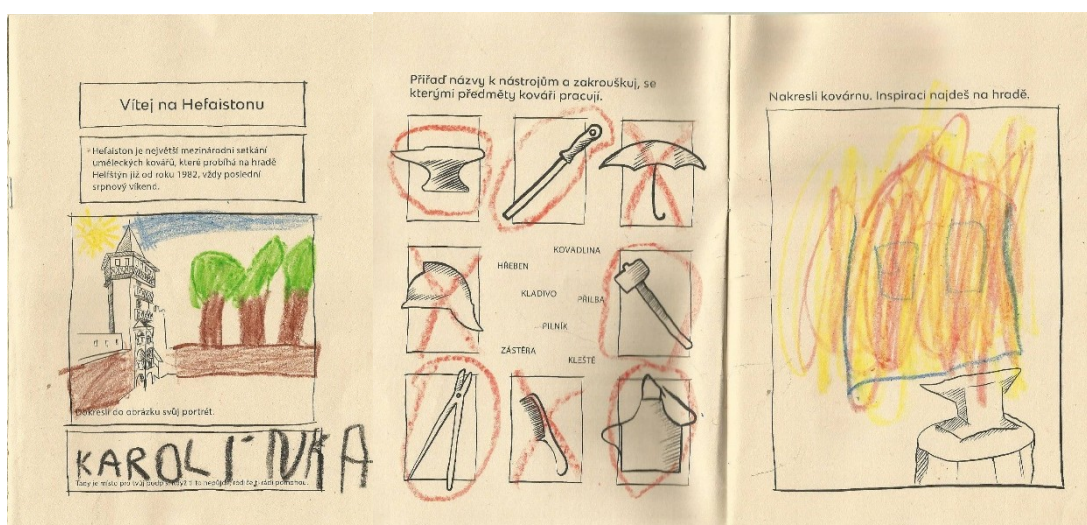
Nejmladší děti ze skupinky u listu vydrželi nejméně. Je známo, že děti jsou velice aktivní a zvědavé, a nevydrží u jedné věci příliš dlouho. I přes to vše, byl list doplněn skoro celý.

Jaké barvy použili?

Zajímavé bylo to, že děti použili všechny barvy ale nejvíce červenou, kvůli ohni. Ze začátku, a to přímo na první straně, používali více barev, ale pak se barvy omezili na červenou a i černou (inspirací byli kováři a oheň).

Zvládly úkoly?

Už ve čtyřech letech se dokázali krásně podepsat. V této věkové kategorii šlo vidět, že je list přizpůsobivý i v rámci času, když už děti zajímalo něco jiné (k listu se mohou vrátit doma nebo později).

Obrázek 16 – Ukázka doplnění sešitu, 4 roky

5-6 let

Tato věková kategorie je přelom, kdy děti přichází pomalu do školního věku. Šlo ale stále vidět, že list je zaujal, ale řešili stále podněty z okolí.

Jak dlouho vydrželi u listu?

Děti u listu vydrželi o něco delší dobu než děti ve čtyřech letech.

Jaké barvy použili?

Často použili hnědou barvu. Na některé části použili i další barvy. Děti opět zaujal oheň.

Zvládly úkoly?

Tady už podepsání listu bylo rychlejší. Ale u některých byly podněty z okolí silnější, takže ne vše je doplněno, ale jak už jsem psala, list se dá přizpůsobit.

Obrázek 17 - Ukázka doplnění sešitu, 6 let

8 let**Jak dlouho vydrželi u listu?**

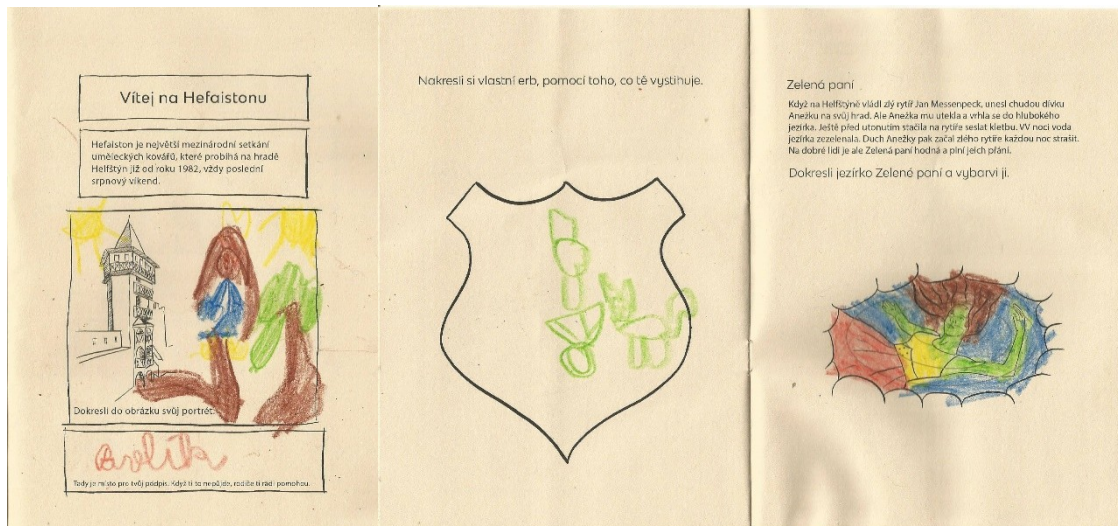
Tady si děti chtěli list celý doplnit. Chlapce P. nejen že ho vyplňování úkolu bavilo, ale také si vše poctivě vymaloval. List ho tedy velice bavil jako celek.

Jaké barvy použili?

Tady byli některé děti velice trpělivé a chtěli si list vymalovat celý.

Zvládly úkoly?

Je to různé, některé děti jsou více trpělivé, a jiné vyplní pouze část a přemůže je zájem o okolí. Ale pokud porovnáme děti ve čtyřech letech a děti v osmi, u druhých už můžeme pozorovat větší trpělivost.

Obrázek 18 - Ukázka doplnění sešitu, 8 let

9-10 let

Jak dlouho vydrželi u listu?

Tady jde vidět, že trpělivost už je i očekávanější než u dětí ze školky. Ale jak už jsem psala předtím, každé dítě je jiné, tak jako dospělý člověk. Některé děti zvládají úkoly snáz a jiné potřebují více času. Některé úkoly trochu „odbyli“, ale chápaly zadání a šlo vidět, že ze začátku měli snahu list doplnit celý.

Obrázek 19 - Ukázka doplnění sešitu, 9 let

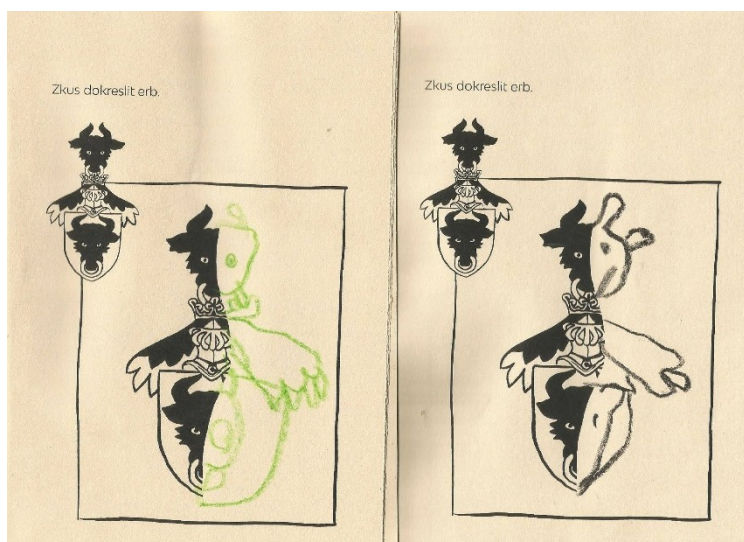
4.11.2 Které části děti bavily

Tady šlo vidět, že když děti začaly sešit doplňovat, tak je první strana bavila nejvíce. Nejen, že se krásně podepsali, ale také použili většinu nabízených barev. Díky testování sešítu jsem se však rozhodla změnit první úkol. Jednalo se o úkol, kdy se měly děti dokreslit do obrázku u husitské věže. Úkol jsem změnila pouze na „Dokresli obrázek“. Děti nebyly příliš ochotné se dokreslovat k hradu samotné, ale více je zajímaly pro dokreslení do obrázku, princezny, stromy, nebo zvířátka, proto jsem tento úkol trochu pozměnila.

Děti jinak bavily všechny části. Nejen, že je zajímaly příběhy, ale také například to, aby správně vybrali, s jakými nástroji kováři pracují, nebo jaká všechna kovářská díla lze na hradě objevit. Tady mě někteří překvapili i tím, že si začali kovářské nástroje vybarvovat, což nebyl původní záměr. Ale splnilo se to, k čemu je samoobslužný sešit připraven, a pro co byl navrhován: nejen k doplňování úkolů, ale také k vybarvení, a podnícení dětské fantazie jako takové. Proto i změna úkolu nakonec přispěla k obohacení dětské fantazie.

4.11.3 Které části byly těžké nebo nepochopené

Už první úkol, jak je zmíněno výše, byl díky zkoušení funkčnosti samoobslužného sešítu nakonec pozměněn. Mezi těžší části patří také dokreslení erbu rodu Pernštejnů. Děti dokreslují polovinu erbu, proto je dobré, že na straně v rohu mají malou nápovědu, podle které se mohou orientovat. Je to těžší úkol, ale zvládly ho jak mladší děti, tak i ty starší. Další těžší úkol je hledání erbu Pernštejnů na hradě. Děti ale rádi zkoumají a hledají věci. Pokud se přesto erb nepovede najít, v sešitě je pro doprovod nápověda.

Obrázek 20 – Dokresli erb, 8 let, 4 roky

4.11.4 Vymalovaly si sešit?

Jak už jsem zmiňovala, některé děti si v průběhu vybarvovaly všechny součásti, jako například kovářské nářadí nebo dokonce cestu kováře ke kovářčině. Byli do toho zapálené a chtěli vše doplnit nejen o správné odpovědi, ale taky barevně. Část dětí to vzalo rychlejší formou. Jednalo se spíše o mladší děti. Ty ze začátku použili barvy, ale brzy se výběr zúžil na jednu barvu při kroužkování nebo dalšího dokreslování. Při vymalovávání sešitu byla výhoda, že děti dostaly voskovky. Ve venkovním prostředí měkké voskovky dobře kreslily na sešit a také barvy byly dostatečně syté.

Obrázek 21 – zkoušení funkčnosti samoobslužného sešitu

4.11.5 Výhody samoobslužného sešitu

Návrh sešitu je uzpůsoben tak, aby čas, který děti nad úkoly stráví, byl přizpůsobivý. Některé děti jsou více trpělivé, jiné naopak více zvědavé a mohou je rozptylovat podněty z okolí. Proto si tento list mohou dodělat doma, nebo kdykoli se na hrad znovu vrátí. Listy jsou graficky přizpůsobené tak, aby děti zaujaly a bavily. Mění se v nich úkoly od kreslení, přes malování, spojování, a například i hledání nejen skutečného erbu, ale i kovářských děl, která jsou na hradě fyzicky přítomná. Forma komiksu u příběhů je pro děti příjemnější na pochopení. Pomocí obrázků i zapamatovatelnější, co se historie nebo mytologie týká. Zbytečně zdlouhavý text by nebyl praktický ani do prostředí festivalu. Na festivalu se pohybuje velké množství lidí, a je tam také hluk. Čist dlouhý text by nebavil nejen děti, ale

také rodiče. Byla by to tedy naopak spíše překážka při festivalu. Sešit má být za účelem zábavy a doprovodného programu pro děti.

4.11.6 Shrnutí samoobslužného sešitu

Nejen, že při zkoušce funkčnosti sešitu sešit u dětí prošel. Bylo také skvělé sledovat to, že děti při doplňování měly i velkou radost a touhu si sešit vyplnit. Rozuměly úkolům při občasně pomoci rodičů. Rodiče jsou (zejména pro menší děti) nedílnou součástí doplňování sešitu, pomohou dětem číst texty, pokud to děti nezvládají samy, a také pomáhat při vysvětlení úkolů. Jeden úkol se sice lehce změnil, jinak po zkoušce zůstalo vše v nezměněné podobě tak, jak byl list původně navrhnutý.

Obrázek 22 – Ukázka sešitu

4.11.7 Další možné využití samoobslužného sešitu

I když je samoobslužný sešit určen přímo do festivalového prostředí, najde využití i po festivalu. Sešit využívá i ve stálé expozici vystavených děl nebo hradní kovárny. Tyto díla jsou na hradě k vidění celoročně. Je sice možné, že by některé úkoly, jako například dokreslování kovárny (kdy se já osobně domnívám, že je lepší kreslit kovárnu přímo, když je využívána na festivale kováři), mohly být složitější na představivost. Ale bylo by to pěkné využití letní sezóny nebo po dobu pěkného počasí, a naopak to může v dětech představivost podpořit.

Samoobslužný sešit by mohly využít také mateřské nebo základní školy (zejména děti prvního stupně), například na konci školního roku, kdy si učitelky s dětmi mohou zorganizovat školní výlet (nebo exkurzi) na hrad. Využitím tohoto sešitu nejen jako zábavné formy, ale děti by si odnesly také některé nové vědomosti a postřehy z hradu. Co by však mohlo být u tohoto využití problém? Problém by mohl nastat, pokud by některé učitelky chtěly tento list známkovat. Sešit má být spíše zábavou, ne stresující záležitostí. List by tak ztratilo kouzlo edukace, kdy je galerijní edukace formou učení pomocí zábavy, a ukazuje se dětem i to, že si mohou odnést vědomosti bez těchto stresových situací.

ZÁVĚR

V dnešní době je edukace velice oblíbená a potkáme se s ní skoro v každém muzeu nebo galerii. Můj cíl bylo navrhnout samoobslužný list/sešit do festivalového prostředí tak, aby byl u dětských návštěvníků zážitek prohlouben a dozvěděly se nové informace. Má práce se zaměřuje na dětské návštěvníky ve věku od 4 do 10 let. Samoobslužný sešit ukazuje dětem hravou formou nejen kovářské téma, ale také představuje hrad samotný.

V rámci diplomové práce jsem vytvořila samoobslužný sešit do festivalového prostředí na hradě Helfštýně. Sešit se zaměřuje na představení názvu festivalu, kovářského řemesla a rodu, který vlastnil hrad. Sešit obsahuje celkem šestnáct stran. Tyto strany jsou bohaté na různé úkoly. Vše je uspořádáno tak, aby úkoly děti stále bavily. Děti hledají kovářská díla, erb, spojují body, kdy vznikne obrázek, dokreslují obrázky, určují, které předměty patří kováři. Také mají v sešitě tři příběhy. Samoobslužný sešit byl vyzkoušen dětmi, kdy jsem zjistila nejen, jestli je vhodně zvolen rozměr a formát sešitu a barva použitého papíru, ale také jestli jsou vhodně zvoleny a koncipovány úkoly. Jestli sešit děti baví a překvapuje a jestli se u úkolů nenudí.

V teoretické části diplomové práce jsem se soustředila na několik témat, a to hrad, edukaci a barvy. Hrad jsem řešila nejen v rámci historie, ale také jaké festivaly se zde konají a Hefaiston z blízka. Zkoumání edukace bylo důležité v rámci mé transformace galerijní a muzejní edukace do festivalového prostředí. Poslední téma z teoretické části jsou barvy. Zkoumala jsem, jaké barvy jsou pro děti zajímavé a co je nejlepší použít. V praktické části jsem se snažila vytvořit samoobslužný sešit tak, aby sloužil dětským návštěvníkům k oživení festivalu a získání nových podnětů a znalostí. Zaměřovala jsem se i na dětskou fantazii. Proto je list potištěn grafikou v černé lince a děti ho mohou vymalovat podle své představivosti.

Samoobslužný sešit je přizpůsoben nejen venkovním podmínkám, ale také podnítí dětskou zvědavost a kreativitu a odnesou si i nové vědomosti.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

FRANC, Daniel, Daniela SOBKOVÁ ZOUNKOVÁ a Andy MARTIN, 2007. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. Brno: Computer Press. Edice aktivit a her. ISBN 978-80-251-1701-9.

Galerijní a muzejní edukace ...: vzdělávací programy Uměleckoprůmyslového musea v Praze a Galerie Rudolfinum v .., [2012]. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta. ISBN 978-80-7290-535-5.

HORÁČEK, Radek, 1998. *Galerijní animace a zprostředkování umění: poslání, možnosti a podoby seznamování veřejnosti se soudobým výtvarným uměním prostřednictvím aktivizujících programů na výstavách*. Brno: CERM. ISBN 80-720-4084-7.

HRABĚTOVÁ, Irena, 1992. *Erbovní pověsti v českých spisech Bartoloměje Paprockého z Hlohol*. Brno: Masarykova univerzita.

KREJČÍŘOVÁ, Věra, 2012. *Pověsti a též trochu pravdy z hradu Helfštýna*. Hukvaldy-Dobrá: Putujme. Putujme za pověstmi. ISBN 978-80-87712-27-6.

LAPÁČEK, Jiří, Jan LAURO, Lubor MALOŇ a Zdeněk SCHENK, 2020. *Hrad Helfštýn: strážce Moravské brány*. Přerov: Muzeum Komenského v Přerově. ISBN 978-80-87190-55-5.

LUFFER, Jan, 2014. *Katalog českých démonologických pověstí*. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-2383-4.

MRÁZOVÁ, Lenka, 2013. *Tvorba pracovních listů: metodický materiál*. Brno: Moravské zemské muzeum. ISBN 978-80-7028-403-2.

PRŮCHA, Jan, 1997. *Moderní pedagogika: [věda o edukačních procesech]*. Praha: Portál. ISBN 80-717-8170-3.

SAMARA, Timothy, 2016. *Grafický design: základní pravidla a způsoby jejich porušování*. Druhé vydání aktualizované a rozšířené. Přeložil Patricie RŮŽIČKOVÁ. V Praze: Slovart. ISBN 978-80-7529-046-5.

ŠEBOROVÁ, Silvie, 2021. *Nedělní párty s Picassem: jak nadchnout děti pro umění*. Ilustroval Alexey KLYUYKOV. V Brně: Jan Melvil Publishing. Briquet. ISBN 978-80-7555-150-4.

ŠOBÁŇ, Marek, David HRBEK a Vladimír HAVLÍK, 2007. *Škola muzejní pedagogiky 6*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-1871-1.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra a Michaela JOHNOVÁ ČAPKOVÁ, 2015. *Plánování edukačních aktivit v muzeu: od strategického plánu k přípravě edukačního programu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-4626-4.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra, 2016. Useful symbiosis: science, technology, art & art education. Olomouc: Palacký University Olomouc. ISBN 978-80-244-4853-4.

SEZNAM POUŽITÝCH ON-LINE ZDROJŮ

ARCHIWEB, [2020]. Rekonstrukce paláce hradu Helfštýna In: *Archiweb, internetové centrum architektury* [online]. [cit. 2022-04-23]. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/b/rekonstrukce-palace-hradu-helfstyna>

ATELIER-R, 2016. Zastřešení paláce hradu Helfštýna. In: *Atelier-r* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://atelier-r.cz/portfolio/zastreseni-palace-hradu-helfstyna/>
BUSINESS NEWS DAILY, 2022. SWOT Analýza. In: *Business news daily: SWOT Analysis* [online]. [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://www.businessnewsdaily.com/4245-swot-analysis.html>

ČESKÁ SEKCE INSEA, Z.S., 2020. Radovy Radovánky: samoobslužný list In: *Česká sekce INSEA* [online]. 2011 [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://www.insea.cz/materialy-do-vyuky>

ENGAGE CENTRAL OFFICE, [2021]. What is gallery education?. In: *Engage* [online]. [cit. 2022-02-21]. Dostupné z: <https://engage.org/what-is-gallery-education/>
FOXYSTEEL, [2020]. In: *Foxysteel* [online]. [cit. 2022-03-30]. Dostupné z: <https://foxysteel.sk/material-corten/?lang=cs>

GALERIE VÝTVARNÉHO UMĚNÍ V HODONÍNĚ, P.O. [2021]. Galerie v kufru: In: *gvuhodonin.cz* [online]. [cit. 2022-03-22]. Dostupné z: [http://www.gvuhodonin.cz/detsky-atelier/animace-ke-stale-expozici/clanek/GALERIE-V-KUFRU-\(Pribeh-Domu-umelcu\)](http://www.gvuhodonin.cz/detsky-atelier/animace-ke-stale-expozici/clanek/GALERIE-V-KUFRU-(Pribeh-Domu-umelcu))

GALERIE VÝTVARNÉHO UMĚNÍ V OSTRAVĚ, 2022. V Hlavě: edukační list. In: *GVUO* [online]. [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <https://www.gvuo.cz/dokumenty>

GASK, 2022. Gask: Lektorské centrum, edukace. In: *GASK* [online]. [cit. 2022-04-03]. Dostupné z: <https://www.gask.cz/cs>

KOH-I-NOOR, 2022. In: *Voskovky: koh-i-noor* [online]. [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://eshop.koh-i-noor.cz/x15273/voskovky-8231-6-kratke-papir>

KOH-I-NOOR, 2022. Pastelky: Koh-i-noor. In: *Velkoobchodplus.cz* [online]. [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.velkoobchodplus.cz/pastelove-tuzky-pastelky/?order=price>

MUZEUM KOMENSKÉHO V PŘEROVĚ, P.O., [2020]a. Kravařové. In: *Helfstyn* [online]. [cit. 2022-01-20]. Dostupné z: <https://helfstyn.cz/o-hradu/historie/historie-hradu-helfstyn/kravarove>

MUZEUM KOMENSKÉHO V PŘEROVĚ, P.O., [2020]b. Kovářské forum. In: *Helfstyn* [online]. [cit. 2022-03-09]. Dostupné z: <https://helfstyn.cz/kovarstvi/forum>

PANCARE, Rachel, 2020. "How Do Bright Colors Appeal to Kids?" In: *sciencing.com* [online]. [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://sciencing.com/do-bright-colors-appeal-kids-5476948.html>

PAPÍRNICTVÍ PAVLÍK, 2022. Pastelky: Keyroad. In: *papirnictvipavlik.cz* [online]. [cit. 2022-04-10]. Dostupné z: <https://www.papirnictvipavlik.cz/pastelky-trojhranne-keyroad-polovicni-6-ks-a704/>

PEDAGOGICKÁ FAKULTA UPOL, 2022. In: *Nedatovano* [online]. [cit. 2022-04-02]. Dostupné z: <https://www.nedatovano.cz/>

PROJECTS, S.R.O., ORGANIZAČNÍ SLOŽKA, [2020]. In: *Expressprint: brožura* [online]. Brno [cit. 2022-04-30]. Dostupné z: www.expressprint.cz

SÝKORA, JAN, 2016. Zážitková pedagogika. In: *Docplayer* [online]. [cit. 2022-03-21]. Dostupné z: <https://docplayer.cz/7616211-Zazitkova-pedagogika-mgr-jan-sykora.html>

TISKÁRNA LVPRINT, 2022. In: *LVPRINT Digitální a ofsetový tisk* [online]. [cit. 2022-05-03]. Dostupné z: <https://www.lvprint.cz/>

Listovatel. GERYCH, Jan. ArchSPACE [online]. 10. 5. 2022. [cit. 2022-05-17]. Dostupné z: <https://www.archspace.cz/dedove-a-babicky-nejsou-vubec-nudni-rika-vitezka-souteze-best-in-design-na-zlin-design-weeku>

SEZNAM NEBUBLIKOVANÝCH ZDROJŮ

ČADA, Martin, 2021. Animační a galerijní pedagogika: Doplnující animační materiály, metodické a pracovní listy, samoobslužné pracovní listy. UTB.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠ – mateřská škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 - <i>kachel s erbem z pánů z Kravař, foto: Iveta Juchelková (Lapáček, 2020 s. 34)</i>	14
Obrázek 2 - Renesanční torzo: Hrad Helfštýn. (Atelier-r, 2017).....	16
Obrázek 3 COR-TEN. (Engage central office, [2021])	17
Obrázek 4 - <i>návštěvnost hradu Helfštýn (Lapáček, 2020, s. 175)</i>	21
Obrázek 5 – <i>strategické plánování (Šobáňová, 2015, s. 14)</i>	28
Obrázek 6 - Galerie v kufru No. 1: GVU [online].....	32
Obrázek 7 - V Hlavě: edukační list [cit. 2022-04-02]	36
Obrázek 8 – Další edukační listy GVUO (Galerie výtvarného umění v Ostravě, 2022).....	37
Obrázek 9 – Tvoříme doma: edukační list. (Pedagogická fakulta UPOL, 2022)	38
Obrázek 10 – Ve světě obrazů: edukační listy. (Pedagogická fakulta UPOL, 2022).	38
Obrázek 11 – Pokreslený sešit (Pedagogická fakulta UPOL, 2022)	39
Obrázek 12 - Gask: Pracovní listy (Gask, 2022)	40
Obrázek 13 - Radovy Radovánky: samoobslužný list (Česká sekce INSEA, 2020).....	40
Obrázek 14 – Listovatel.cz (Listovatel, 2022).....	41
Obrázek 15 – cena samoobslužného listu	50
Obrázek 16 – Ukázka doplnění sešitu, 4 roky	60
Obrázek 17 - Ukázka doplnění sešitu, 6 let	61
Obrázek 19 - Ukázka doplnění sešitu, 9 let	62
Obrázek 18 - Ukázka doplnění sešitu, 8 let	62
Obrázek 20 – Dokresli erb, 8 let, 4 roky.....	63
Obrázek 21 – zkoušení funkčnosti samoobslužného sešitu	64
Obrázek 22 – Ukázka sešitu.....	65

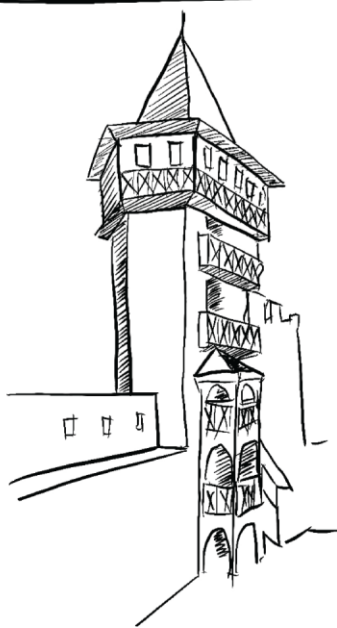
SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Samoobslužný sešit

PŘÍLOHA P I: SAMOBSLUŽNÝ SEŠIT

Vítej na Hefaistonu

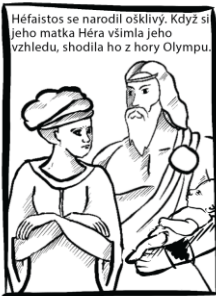
Hefaiston je největší mezinárodní setkání uměleckých kovářů, které probíhá na hradě Helfštýn od roku 1982 vždy poslední srpnový víkend.

Dokreslíš obrázek?

Tady je místo pro tvůj podpis. Když ti to nepůjde, rodiče ti rádi pomůžou.

Proč se festival jmenuje Hefaiston?

Héfaistos se narodil ošklivý. Když si jeho matka Héra všimla jeho vzhledu, shodila ho z hory Olympu.

Dopadl do moře. Z moře ho zachránily bohyně vody.

Héfaistos jako poděkování dal bohyňím krásné šperky.

Téthys nosila náhrdelník od Héfaista, kterého si všimla i bohyně Héra. Tento šperk k Hérě natolik uchvátil, že přivedla Héfaista zpět na Olymp a zařídila mu bohatě vybavenou kovárnu.

Héfaistos se tak se svou matkou smířil. Jednou se zastal matky proti svému otci a otec ho podrážek srazil z Olympu.

Héfaistos padal z Olympu celý den, až nakonec dopadl na ostrov Lémnos.

Při pádu si zlomil obě nohy; ale měl štěstí a lidé na ostrově mu pomohli. Héfaistovi se na ostrově líbilo, proto tam zůstal.

Přiřaď názvy k nástrojům, a zakroužkuj, se kterými předměty kováři pracují.

DEŠTNÍK

KOVADLINA

HŘEBEN

KLADIVO

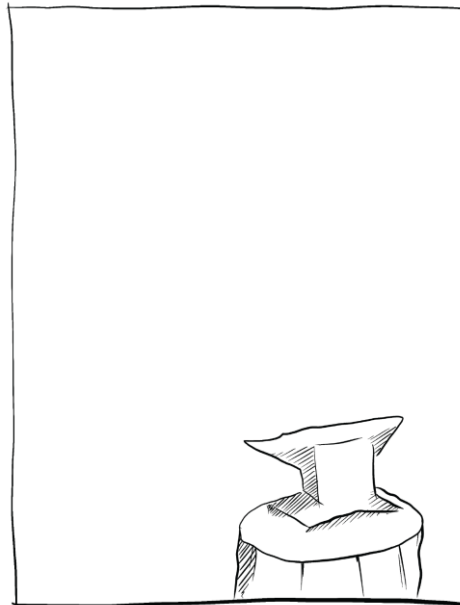
PŘILBA

PILNÍK

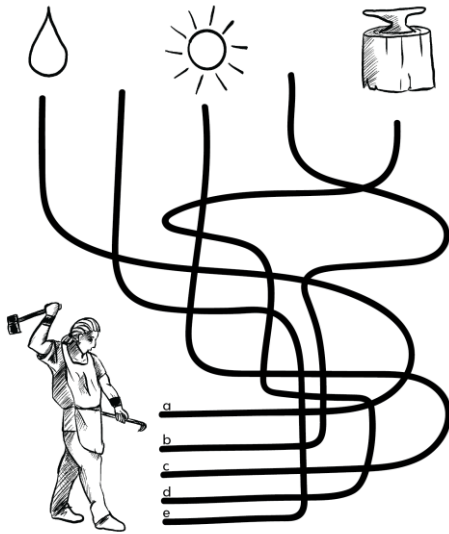
ZÁSTĚRA

KLEŠTĚ

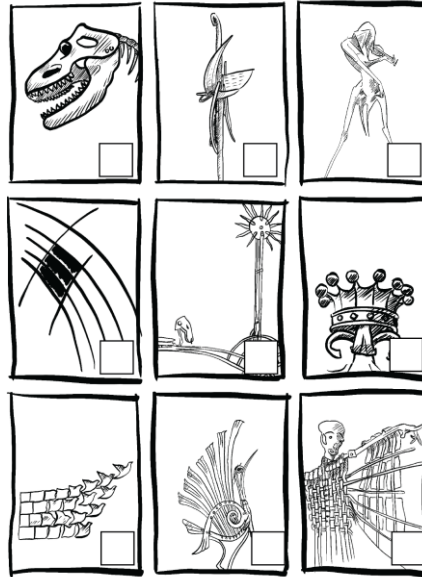
Nakresli kovárnu. Inspiraci najdeš na hradě.

Pomůžeš najít kováři cestu ke kovářině?

Najdeš podle obrázku kovářská díla?
Která díla najdeš odškrtni.

Erbovní pověst

Každý rod měl svůj erb a za erbem stojí i pověsti jak pánové k erbů přišli. Erb rodu pánů z Pernštejna je zubří hlava s houžví (houžev=provaz ze zkroucených prutů, kořenů), u zebra v erbů je to kruh co má byk v nozdřích.

Kdysi dávno v moravských lesích žil Věnava, který páčil v lesích uhlí. Na kopci si postavil chalupu.

Jednou Věnavovi nějaký zloděj sněží jidlo.

Věnava odhalil zloděje, byl to statný zubr. Aby zebra chytíl, protáhl mu chřipím prut.

Věnava zebra přivedl ke knížeti na hrad.

Věnava za statečnost a odvahu mohl mít přání. Přál si, aby mohl být sám. Jednou ranou setl zubrovi hlavu.

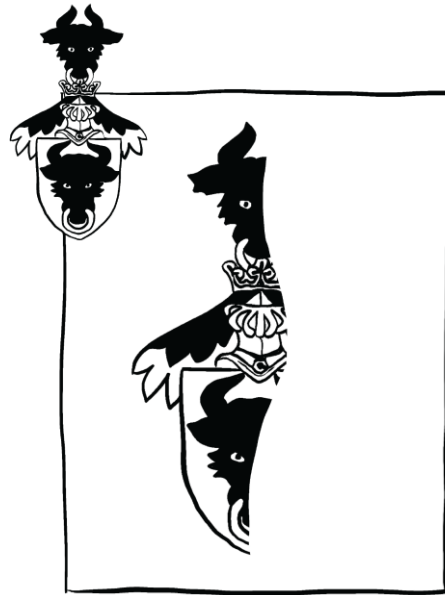

Kníže byl tak ohromen, že Věnavovi dal svobodu, les a erb.

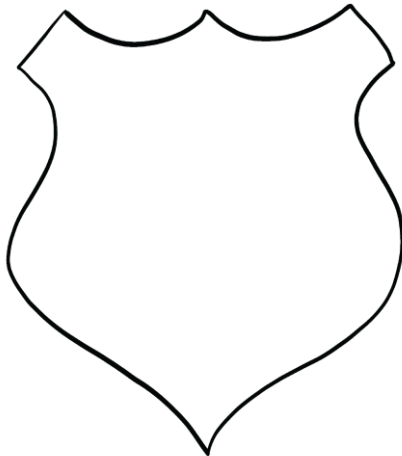
Najdeš tento erb na Helfštýně? Kde si ho našel?

Zkus dokreslit erb.

Nakresli vlastní erb, pomocí toho, co tě vystihuje.

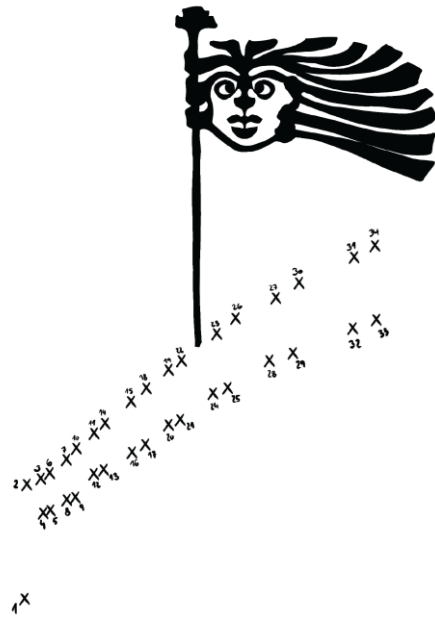
Zelená paní

Když na Helfštýně vládl zlý rytíř Jan Messenpeck, unesl chudou dívku Anežku na hrad. Ale Anežka mu utekla a vrhla se do hlubokého jezírka. Ještě před utonutím stačila na rytíře seslat kletbu. V další noc hladina jezírka změnila barvu na zelenou a duch Anežky začal rytíře strašit každou noc. Na dobré lidi je Zelená paní hodná a plní jim přání.

Dokresli jezírko Zelené paní a vybarvi ji.

Dokážeš spojit místo kde se nachází větrnice?

Nápověda.

